

ચાંદોબા

સા અંકાત
ડી-મેનવે સાહસ
અનુભવા

सर्वोत्तम कथा

हजरजबाबी स्वयंपाकी :

त्यावर मान हलवत शंकर म्हणाला, "होय महाराज! मी आपल्या मेव्हण्यांसाठी स्वयंपाक बनवीन."

त्याचं हे उत्तर ऐकून चकित होत राजा अर्जुनसिंगाने विचारले, "अरे, पण तू तर राणीसाहेबांना म्हणालास की, मी फक्त राजासाठीच स्वयंपाक करतो?"

मग आता शंभर मोहोरांसाठी दुसऱ्या कुणाचा स्वयंपाक करण्यास कसा तयार

झालास? काय भानगड आहे ही?"

यावर शंकर उत्तरला, "घांत माझी काय चूक महाराज? 'राजाचा स्वयंपाकी' या नात्याने मी राणीसाहेबांच्या कामाला नकार दिला.

पण आता आपल्या आज्ञेचे पालन करायचे म्हणून मी त्या कामाला तयार झालो. 'मालकाची आज्ञा एका स्वयंपाक्याने मोडली' ही गोष्ट आपला अपमान झाल्यासारखी होईल ना? म्हणूनच मी मान्यता दर्शविवी."

या उत्तराने आणखीनच खूष होऊन राजाने शंभरच्या ऐवजी दोनशे मोहोरा शंकरला देवयिल्या.

कु. पूर्वा संजय सबनीस
अनंत इंग्लिश स्कूल, 'विठ्ठल',
३३७/१४, गडकर आळी, सातारा - ४१५ ००२.

माणसाचा शाप

प्रताप शहरांत गेला होता, फक्त आपल्याकड त्याच्या आईने, जायने मुबल्ला विचारले, "केळ्यांचा षड आज लवकर विकला का?"

प्रताप कष्टाळू होता. घराच्या मागच्या बाजूला त्याने केळींची रोपे लावली होती. केळ्यांचे षड पिकले की ते घेऊन तो शहरांत ते विकायला जात होता. त्यानून त्याला किमान शंभर रुपये तरी मिळता.

प्रतापच्या पत्नीने, विमलाने त्याच्यासाठी प्यायला फणी आणले आणि ती हळूच म्हणाली, "उबां मुतांच्या शाळेत पैसे भरायचे आहेत." "ही, हो, माहीन आहे. कित्येक महिने तक्रारून आज कांही पैसे मिळावेत. छे, करालं हे आयुध; हे सारं मासं नशीब फुटकं, म्हणून होतंय!" असं म्हणत प्रतापने खिश्यातले पैसे विमलाच्या हातात दिले.

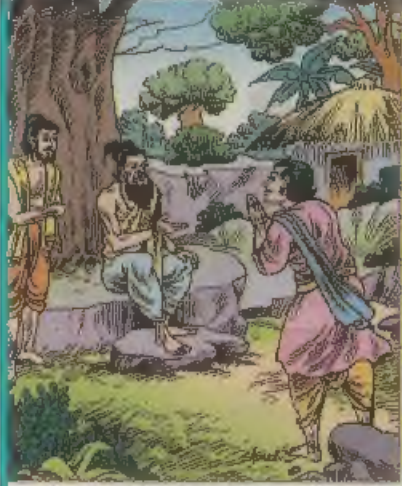
त्याची आई त्याला म्हणाली, "अरे, हे काय बोलणारे तुजें? इतका चिडतोंस कशासाठी?" "मग काय बाबांनी जे केले, त्याचं कौतुक करूं?" प्रतापने नाराजीने म्हटलं.

जायने चकित होऊन त्याला विचारलं, "अरे, तुझे वडील लाऊन वहा बघे झाली आणि आज तू त्यांच्याकड कां राम काढतो आहेस?"

"आई, जे कांही झालं होतं ते तुला 'दंगल' माहीत आहे. बाबांच्या मित्राने, नरसिंहाने पंधरा वर्षांपूर्वी इथले त्याचं शेत विकलं आणि तो शहरांत निघून गेला. त्याने बाबांना बरोबर येण्याचा सल्ला दिला होता. पण त्यांना त्याचं जमगांव सोडून कुठेही जायची इच्छा नव्हती. नरसिंहाने शहरांत व्यापार केला व भरपूर पैसे कमावले. आता आपल्याकडे फक्त चार अंकर जमीन तेवढी आहे. त्यांतून पांचजणांचा खर्च चालवाला लागतो. बाबांनी व्यापार केला असता तर ही कुनरमोड झाली नसती."

आईने एक मोठा मुस्कारा सोडला नि म्हटलं, "ते अश्या हातांत नसतं रे बाळा! परमेश्वर जेवढं देतो, त्यांत आपण सामाधान मानायला हवं!"

"उगीच उपदेश करू नकोस आई! नरसिंहाचा मुलगा गोविंद माझ्याच बयाचा आहे ना? तो किती

सुखांत आहे, माईत आहे? शहराच्या रस्त्यावर असलेल्या जंगलात ऋषीश्वर मुनींचं दर्शन करायला तो बर्गीत जात होता. मला पाहून त्याने मला मोठ्या प्रेमाने बर्गीत बसवले. त्याचे ते वैभवं पाहून माझं मन अगदी जळफळतंय बघ!" प्रताप आपल्या असहाय्य परिस्थितीवर चिडून बोलत होता.

मुलाचा हा पाहून जेव्हा गप्प बसली. त्या रात्री निमताने पतंगानंद पडलेल्या प्रतापला विचारले, "तुम्ही देखील त्या ऋषीश्वर मुनींचं दर्शन घ्यायला जा की? कदाचित त्यांच्या आशिर्वादाने तरी आपलं जीवन सुधारेला!" प्रतापला पत्नीचा विचार पडला. दुसऱ्याच दिवशी सकाळी उठून तो ऋषीश्वरच्या दरमाला गेला.

प्रतापला बघून ऋषीश्वरने विचारले, "पुत्रा, खूप दिवस दुखी दिसतो आहेस. काय कारण आहे?"

प्रतापने आपली अडचण सांगितली आणि पुढे म्हणाला, "आपला भक्त गोविंद हा पूर्वी आपल्याच गांवात राहत होता. त्याच्या वडिलांनी त्याला लाखो रुपये आणि वरीच संपत्ती दिली होती. माझ्या वडिलांनी जे काही दिलं, ते नसल्यातच जमा होतं. मो असल्या जिणपाला आता अगदी चिडलो आहे."

ऋषीश्वरने हसून त्याला सांगितलं, "गरे, आयुष्यांत उतार-चढाव हे नेहमी असतातच. पण तुझ्या वडिलांनी जी संपत्ती तुला दिली आहे, ती तू अद्याप ओळखलेली नाहीस. ती संपत्ती आहे चांगली प्रकृती! तू थरपूर मेहनत केलोस, पोटभर जेवणोस, घरांतल्या सगळ्यांचे तुझ्यावर प्रेम आहे. चापेक्षा अणखी चांगले भाव्य कोणते असते? तरीमुळां तुझ्या मनांत जो असंतोष निर्माण झाला आहे, तो तुझ्या मित्रांला तू पाहिल्यानांतच झालेला आहे. तोपर्यंत तुझी कांहीही तक्रार नव्हती, तू प्रसन्न होतास, सुखी होतास, गोविंदच्या बाबतीत जर तुला खरी परिस्थिती कळली तर तुझ्या मनांतली खडबड नाहीशी होईल.

"गोविंद तर सुखच सुख उपभोगतो आहे. त्याला कसली आली चिंता!" प्रतापने विचारलं.

"तर मग ऐक. संपत्ती, वैभवं व ऐश्वर्य यांच्याबरोबर येणाऱ्या सर्व रोगांची तो या वयांतच शिकार झाला आहे. लाखों रुपयांची संपत्ती आहे, पण काय उपयोग? त्याला गोड पदार्थ खाता येत नाहीत, कारण त्याला मधुमेह आहे. जेवणांत त्याला मीठ बऱ्य आहे, कारण त्याला रक्तदाब आहे. सारखा थकवा येतो, पाय दुखतात म्हणून तो चार पाचले देखील चालू शकत नाही. त्याबरोबरच व्यापारांत कामकाज बोजा असल्यामुळे गरीब त्याला

ओंप येत नाही. औषधे आणि मनास शांती मिळावी म्हणून तो वरचेवर इथे येत असतो."

ऋषीश्वरनी सांगितलं. ते ऐकून प्रताप थक झाला. ऋषीश्वरनी पुढे त्याला सांगितलं, "तुला हवं असेल तर मीही तुला श्रीमंत बनवू शकेल, तुझं सध्या चालू असलेलं जीवन तुला चालेल, की मनस्वास्थ घासवून नडफडत जात, श्रीमंत माणसाचं जिणं तुला हवंय? तूच काय तो निर्णय घे." असं म्हणून त्यांनी प्रतापच्या डोक्यावर हात ठेवला. प्रतापने चटकन डोळे मिटले.

त्याच्या डोळ्यांमोर तो एका दलनांत मोठ्या पलंगावर झोपलेला होता. घरभर नोकरचाकर फिरत होते. समोर फर्ले मिठाईची ताटे, भरलेली शेती. पण प्रत्यक्ष कदमदेखील त्याला पलंगावरून उठता येईना. नोकरींना हाक घारण्याइतके त्रास त्याच्या शरीरांत नव्हते.

मोठवा कष्टाने तो उठला आणि त्याने एक पाऊल टाकले तर तो खाली पडला. त्याने त्याच्या पत्नीला आणि आईला हांक मारली, तर त्या दोघी नोकरींना हाका मारू लागल्या.

"नको, नको, मला नको असतं आयुष्या!" असं

मोठ्याने ओरडत त्याने डोळे उघडले. त्याने पाहिलं तर समोर ऋषीश्वर हंसतमुखाने बसले होते.

प्रताप त्यांना म्हणू लागला, "आपण माझे डोळे उघडलेत, मला करोडपतीच्या यातना नको आहेत. मला माझी पत्नी, हवी, ती माझ्या सुखदुःखाची दटकेरीण आहे. मला माझी आई हवी आहे. तिला मी तिच्या प्राणांपेक्षाही प्रिय आहे. माझी दोन गोजिराणी पुले बघितली की माझ्या मनास शांती मिळते."

"पुत्रा, मी तुझा निर्णय ऐकून खूप झालो आहे. संतुष्टपणा, जारोग्य, आनंद - या गोष्टी माणसासाठी अत्यंत आवश्यक आहेत. त्यापुढे पैशाची रस व्यर्थ आहे, आणखी एक गोष्ट! माणसासाठी सतत ईर्ष्या म्हणजे एक शाप आहे. तुझ्या मित्राकडे, नोंदिंकडे बघितल्यावरच तुला ही भावना जाणवली. झाला ती खिती आहे. आता यापुढे तुझ्या घरांत आनंदीआनंद पसरेल." असं म्हणून त्यांनी आशीर्वाद दिला.

प्रतापने विनम्रपणे ऋषीश्वरच्या पायावर डोके ठेवून प्रणाम केला आणि तो समाधानाने घरी परत गेला.

वाईटाचं फळ वाईटच मिळतं!

मुलांनी रोजच्याप्रमाणे लवकर जेवणं उरकली आणि सावित्रीच्या असपास वसून त्यांनी आग्रह धरता, "आजी, गोष्ट सांग ना!" तेव्हां रघू हा लहान मुलगा म्हणाला, "आजी, असं म्हणतात की वाईट करूं नये, आपलं वाईट होतं! माझे आजोबा आमच्या बावांना सांगत होते की चलपतीच्या बाबतीत तसंच घडलं. पण त्याचा अर्थ काय ते कांही मला कळलं नाही आजी, तूच सांग ना!"

आजीने रघूकडे प्रेमाने बघितलं आणि ती म्हणाली, "इतक्या लहान वयसत तुला हे सगळं लक्षात राहतं की रे! ही खरेच मोठी चांगली गोष्ट आहे. वाईट करूं नये, आपलं वाईट होतं - ह्याचीच गोष्ट मी सांगते. नीट लक्ष देऊन ऐका हं सगळेजण!" आणि आजी गोष्ट सांगू लागली.

फार पूर्वीच्या काळांतली गोष्ट आहे ही! मुले गांवात केशव हा एक शेतकरी होता. बायको, चार मुले, आईवडील - हा त्याचा परिवार होता.

केशवच्या कुटुंबातल्या प्रत्येकजण धरासाठी कांही ना कांही काम करीत होता, म्हणून त्यांचे आयुष्य सुळीतपणे चालतं होतं.

केशवच्या ब्रासमोरच श्यामचे घर होते. केशवचे सुखी कुटुंब पाहून श्याम मनःसंगे जळत होता. श्यामची मोठी मुलगी सीता आणि केशवची मोठी मुलगी लक्ष्मी, या दोघी एकाच वयाच्या होत्या. दोघीजणींचे अन्ना लग्नाचे थप झाले होते.

एके दिवशी ज्वाडताच केशवच्या घरासमोर एक घोडागाडी येऊन थांबली. ती गाडी पाहूनच तिचा मालक सधन असंत असे कळत होते. केशवची एका वृत्ता नातलग माधव, त्याची पत्नी व मुलाच्यासह, त्या गाडीतून खाली उतरला. सहाऱ्यात वर्षापूर्वी माधव कांही कामासाठी केशवच्या घरी सहकुटुंब आला होता आणि दोन दिवस राहिला होता. त्यावेळी केशवच्या घरांतले वातावरण आणि त्यांची राहणी माधवला फार आवडली होती. केशवच्या मुलीचा, लक्ष्मीचा

चुणचुणीतपणा आणि समजूतदार स्वभाव बघून माधव व त्याच्या पत्नीने लक्ष्मीला आपली रून करून घ्यायचीच असा निश्चय केला होता. या कामासाठीच ते इकडे आलेले होते.

जेव्हा श्यामला समजलं की एक पैसादेखील हुंडा न देता लक्ष्मी आता खखफतीची सून होणार आहे. तेव्हा तो अस्वस्थ झाला. व त्याला चैन पडेना. कांही करून हे तशे होऊं घायचं नाही, असा त्याने निश्चय केला. श्याम केशवच्या घरी गेवा, माधवची त्याने विचारपूस केली आणि माधवला तो आपल्या घरी घेऊन आला.

श्याम त्याच्याशी खूप गोडगोड बोलला आणि म्हणाला, "माधवराव, केशव अतिशय भला, सज्जन माणूस आहे, आणि लक्ष्मी तर फारच छान, देखणी मुलगी आहे. पण बोलूं नये, ती एखाद्या जगाळलेल्या फळासारखी आहे. तिचा अंकडी येते. ही गोष्ट लपवून तिचं लग्न कायचा घाट त्यांनी घातलेला दिसतोय. आता वैद्याने सांगितलंय की लग्न झालं की तिचा हा रोग कमी होऊन जाईल."

त्याच दिवशी संध्याकाळी माधव कुटुंबियां-सहित घरात जणूपाची तयारी करायला लागला. श्यामचा शेजारी भूषण याला माधव कां परत जातो आहे, ते ठाऊक होतं. हा भूषण पैशाचा अत्यंत लोभी होता. श्यामच्या मत्सरी स्वभावाचा जंदाज घेऊन त्याच्याकडून पैसे उकळण्याची भूषणने एक योजना जोखली.

त्याप्रमाणे त्याने श्यामला एकतात सांगितलं, "घडता घडता हाती आलेली लक्ष्मी निघून गेली बघ. जाऊं दे. तुझ्या मुलीसाठी - सीतासाठी मी चांदोबा

एक मुलगा शोधलाय. त्याचं नांव गोविंद, या जगांत त्याची एक अग्री तेवढी आहे, बाकी कुणी नाही. तिच्याजवळ लाखी रुपयांची पुंजी आहे. तिचं म्हणणं असं की गोविंदने स्वतःच्या पैशाच्या बळावर कांहीतरी व्यापारउद्योग सुरू करावा. तरच ती तिची संपत्ती त्याला देईल. आता गोविंदच्यात तशी हिंमत आहे, पण जवळ पैसा नाही. त्याचं म्हणणं आहे की हुंडा म्हणून दहा हजार रुपये मागायचे आणि त्या रकमेतून व्यापार सुरू करायचा."

भूषणच्या या कल्पनेमुळे श्यामच्या मनांत अशा पालवली. त्याला वाटलं की दहा हजार हुंडा दिना तर श्रीमंत जावई मिळेल, आणि त्याच्या उराजीची सारी संपत्ती त्याला मिळेलच. त्याने लागलीच या प्रस्तावाला होकार दिला. एका आठवड्याच्या आतच भूषणच्या घरी सीता व

गोविंद यांनी एकमेकांना परसत करण्याचा कार्यक्रम गुपचुपपणे पार पडला. सीताला पाहून गोविंद इतका खूष झाला की त्याने आपली आंगठी तिच्या भेट म्हणून दिली. श्यामनेही आनंदाने गोविंदच्या इच्छेनुसार त्याला ते दहा हजार स्वयेही दिले.

गोविंद गेल्यानंतर तिसऱ्याच दिवशी सकाळी शहरातून आलेल्या माधवबरोबर केशव श्यामच्या घरी आला. इकडच्यातिकडच्या गप्पा झाल्यावर माधवने श्यामला विचारले, "सीताचे लग्न गोविंदशी कधी होणार आहे?"

माधव असं कांही विचारील त्याची श्यामला कल्पनाच नव्हती. कारण श्यामला वाटत होतं की ही गोष्ट कुणालाच माहीत नाही. माधव पुढे हसून म्हणाला, "तू जे शहा हजार रुपये दिलेस ते वाटताना गोविंद आणि भूषण यांच्यात जोराचा वाद चालला होता. सुदैवाने मी त्याच वाटेने मागून चालतो होतो, म्हणून पला ही बातमी समजली. मी जरा गांवात चौकशी केली तर मला कळलं की गोविंद शहरांतला एक पट्टीचा लबाड मनुष्य आहे. भूषणने त्याची मदत घेऊन तुम्हाला फसवले आहे आणि तुमचे पैसेही लुबाडले.

आता ते दोघेही तुरुंगात आहेत," श्यामने लगेचने मान खाली पातली. तेव्हा माधवने त्याला विचारले, "आता सांग श्याम, लक्ष्मीला आकडी घेते हे तू मला सांगितलं होतंस. पण ते खरं आहे का?"

श्यामने सावकाश उत्तर दिलं, "नाही, ते खरं नाही, मी तुम्हाला खोटंच सांगितलं होतं."

"म्हणूनच तुला ही शिक्षा मिळाली, म्हणतात ना, तुसऱ्याचं वाईट करूं नये, आपलंच वाईट होता हेच ते जबाबदार पाळ्यापुढे तरी शोबाऱ्यांशी बढाओढ किंवा हेवा करूं नकोस. त्या दोघांपासून दूर राहा!" असं म्हणून माधवने श्यामच्या खांबावर धोपटले.

गोष्ट संपवून आजीने म्हटलं, "गाहिलंत मुलांनो, लबाड श्यामवर काय परिस्थिती आली? तो स्वतःच एका लबाड माणसाच्या जाळ्यांत अडकला. पैसेही गेले आणि जगांत छी यू झावी ती वेगळीच! म्हणून अशाच्या वाईट विचारांपासून आपण दूर राहिलं पाहिजे."

"हो आजी" असं म्हणून सर्व मुलांनी आनंदाने टाळ्या वाजवल्या.

भल्लूक मांत्रिक

18

(मायामर्कटाने जितकेतु राजाच्या नगरीवर होणाऱ्या हल्ल्याची सूचना दिली. राजाने जेव्हा ऐकलं की हला करणाऱ्यात एक राक्षसदेखील आहे, तेव्हा राजाने माया मर्कटाला आपला प्रधानमंत्री नेमले. जीवगुप्त मंत्र्याने मायामर्कटाला तलवारीने वार करायचा विचार केला, पण मर्कटाने त्याची तलवार खेचली, आणि जीवगुप्तावर आपली तलवार उपसली. त्यानंतर...)

मायामर्कटाने जीवगुप्तावर तलवार उपसली, क्षामुळे राज्यसमैत गोघळ माजला. राजा जीवफेकु झटकन पुढे गेला, आणि मर्कटाचा हात पकडून त्याला थांबवीत राजा म्हणाला, "ओ मर्कट मंत्री! वाई करूं नकोस, राबैत सत्तात झाला तर त्यापुढे राज्याचे नुकसानच होईल. मी जीवगुप्ताला मृत्यु-दंडाची शिक्षा सुनावली आहे. ती अंमलात आणण्याचा अधिकार नगराचा मुख्य अधिकारी झालाच असतो. हा आमच्या राज्याचा नियम आहे."

राजाचे हे शब्द ऐकल्याबरोबर माया-मर्कटाने आपली तलवार म्थानांत ठेवली, आणि जीवगुप्ताकडे वळून तो म्हणाला, "ओ जुन्या मंत्र्या! तू आता मृत्यूच्या वाटेतून वाचला आहेस, तेव्हा ह्या क्षणीच तू हे राज्य सोडून निघून जा."

जीवगुप्ताने जमिनीवर पडलेली तलवार हातांत घेऊन ती प्यान केली. राजा आणि मायामर्कटाकडे एकवार रागाने वळून तो म्हणाला, "महाराजांचं म्हणणं आहे की त्यांनी मला शिरच्छेदाची शिक्षा

ठाठावती आहे. पण हा मर्कट मला हे राज्य सोडून जायला सांगतो आहे." आणि दरबान्यांकडे वळून त्याने विचारले, "हे प्रमुख नागरिकांनो, आता मी काय कराने हे तुम्हीच सांगाव कां?"

दरबारी भडळी बुचकळ्यांत पडली. आता राजाच्या आज्ञेचं स्वर्थन करायचं की नव्याने मंत्री झालेल्या मर्कटाचं करायचं? तितक्यांत सूर्यभूपती सभागृहांत पोचला, आणि जितकेतुला प्रणाम करून म्हणाला, "महाराज! माझी नांव सूर्यभूपती आहे. या जीवगुप्ताला आपण क्षमा करून सोडून द्यावे. आपल्या राज्यावर हल्ला करणाऱ्यांमध्ये उदयगिरीचा राजा दुर्मुखही आहे. म्हणून आपण प्रथम राजधानीचं रक्षण करायची व्यवस्था करावी."

दुर्मुखचं नांव ऐकून जितकेतु राजा चकित झाला. थोड्या दूर अंतरावर उभा असलेल्या

नगरवेशीच्या पहारेकरी सरदाराला म्हणाला, "हा क्षणीच नगराची गैस बंद करा आणि शत्रूपासून नगराचे रक्षण करा. आपल्या सेनापतीला माझी आज्ञा सांगव की तांबडतीव सेनिकांना एकत्र करून किल्ल्याच्या बुजबांवर आणि खंदकावर संरक्षणाची व्यवस्था करा!"

"जी आज्ञा, महाराज!" असं म्हणून तो सरदा तिथून निघून गेला.

त्यानंतर जितकेतुने सूर्यभूपतीला निवातलं, "तुला दुर्मुखराजाला ओळखतोस कां? तो गोष्टी सेना घेऊन येतो आहे की काय?"

सूर्यभूपतीने चिंताग्रस्त चेहरा करून म्हटलं, "महाराज! गी शराव काळ दुर्मुखराजाचा मांडविक होतो. पण डोवटी राज्य नीट न चालवण्याच्या कारणावरून मी बंड केले, आणि जामचे राज्य ताब्यांत घेतले. या बंडात राजाच्या अनेक सेनिकांनी महा मर्दत केली होती. पण सध्यां मात्र कालीधर्मा नांवाच्या एक क्षत्रिय तरुण, अम्बल्या मांत्रिक, आर्यलासारखा दिरंगारा आपणकी एक माणूस, अश्यांतले चोरा दरोडेखोर, या सर्वांनी मिळून शास्त्रा किल्ल्यावर हल्ला केला, आणि मला माझ्या राज्यांतून पळवून लायले. त्या दुर्मुखचे हे पाठीराखे म्हणजे हीच सगळी दुष्ट माणसे आहेत. नाहीतरी दुर्मुखजवळ कांही मोठी सेना नाहीच!"

सूर्यभूपतीचे श्रोतणं ऐकून जितकेतु राजा घाबरला, आणि मायामर्कटाला म्हणाला, "मर्कट-मंत्री! सूर्यभूपतीच्या सांगण्याप्रमाणे मला शत्रूची संख्या कमी असेल, पण ते खूप शूर आणि

शक्तिमान असले पाहिजेत. किल्ल्याच्याबाहेरच्या नगराचे रक्षण कसे करायचे ते आपण नंतर पाहू. आधी आपल्या या किल्ल्याचे संरक्षण करायचा उपाय शोधायला हवा."

हे सारे ऐकून मायामर्कट राजाला सांगू जगला, "हे राजा! किल्ल्याच्या संरक्षणाची आपण मुळीच काळजी करू नये. तो असल्या मात्रिक आणि त्याचे साथीदार सूर्यभूपतीच्या किल्ल्यांत कसे शिरले हे माहीत आहे का तुम्हाला? त्यांच्या किल्ल्याचे शरबाजे त्यांनी जाळले आणि नंतर ते आत घुसले. म्हणून आपण सर्वांत आधी किल्ल्याचं रक्षण करण्यावरच लक्ष दिलं पाहिजे."

राजाने स्वीकृती दिल्यासारखी मान हालवून सूर्यभूपतीला म्हटलं, "सूर्यभूपती, तुम्ही आपल्या किल्ल्याच्या दरवाऱ्यांचे रक्षण करण्याबाबत लक्ष दिलं नव्हतं, म्हणून किड्या तुमच्या हातून गेला. तेव्हा आता आमच्या किल्ल्याचं रक्षण करायची जबाबदारी मी तुमच्यावर सौंपवले. जा तुम्ही समर्थपणे ही जबाबदारी पार पाडलीत तर मी तुम्हाला माझा पहिला सहाय नियुक्त करीन आणि तुमचा योग्य तो सत्कारही करीन."

त्याला प्रत्युत्तर म्हणून सूर्यभूपती म्हणाला, "जी आज्ञा महाराज!" आणि तिथून निघून गेल्यानंतर जीवगुप्त मंत्री उंच स्वरांत विचारयला लागला, "महाराज, सांगावी आता माझी काय स्थिती मानायची? मी माझ्या मंत्रपदावर आहे की नाही?"

हा प्रश्न ऐकल्याबरोबर मायामर्कट जोराने

किंचकिंचत म्हणाला, "आहो, माजी मंत्रीजी, तुमचं पद तर केव्हाच गेलंय! तुमचं मस्तक आपणकी कांही दिवस घडावर घाबून नकी राहील. पण आता यावेळी तुम्ही या दरबारांतून निघून जा."

यानंतर सूर्यभूपती, जीवगुप्त, आणि नगरांतल्या प्रमुख व्यक्ती सभागृहाच्या बाहेर गेल्या. जेव्हा सगळेजण सभागृहाबाहेरचा प्रांगणाल पोचले, तेव्हा पाठीमागून मायामर्कट वेगाने जिन्याजबळ धावला, आणि झतांत ललवार घेऊन आपली शेपूट जोराने हालवीत गेलला, "माझा पंत्रदंड कुणीतरी चोरलाय. जो कुणी तो मला परत आणून देईल, त्याला महागज आपले अर्धे राज्य देतील आणि राजकन्येशी त्या माणसाच्या विवाह होईल."

हे ऐकून सारेच स्तंभित झाले. पण जीवगुप्त

मात्र विकट हास्य करीत बोलला, "ह्या मर्कटाला हेही ठाऊक नाही की महाराजांना पुतगीच काय, एकही मूल नाही!"

मंत्र्याचे हे शब्द ऐकून सगळेजण हंसायला लागले. तेवढ्यांत जितकेतू राजा तिथे येऊन पोचला, मयामर्कटाने राज्याच्याकडे रागावून बघत विचारले, "हे राजन्! आपणदेखील कसे राजा आहात? आपल्याला अजून एकही संतान नाही?"

"मर्कटामात्य! याबद्दल मी नंतर सांगिन. प्रथम तू हे सांग की तो मंत्रदंड तुला इतका आवश्यक आहे? त्यांत काही खास बात आहे का? त्याच्याशिवाय आपण शत्रुताजांना पराजित करू शकणार नाही का?"

"राजन्! आपण हा कसला प्रश्न विचारलात? ज्याच्या हाती हा मंत्रदंड असेल त्याला या जगांत

अशक्य असं काहीही असणार नाही. तो केवळ आपल्या सिंहासनाचंच नव्हे, तर आपल्या प्राणांचंदेखील रक्षण करील." मर्कटाने उत्तर दिले.

त्याचबरोबर जितकेतुने हात मा कल्ल म्हाटले, "मला मुलगी नाही म्हणून याबद्दल कुणी शंका विचारण्याचं काय नाही. मी एक मुलगी दत्तक घेईन आणि मंत्रदंड आणून देणान्याशी तिचे लग्न लावून त्याला अर्धे राज्यही देईन."

हे ऐकल्यावर सर्व उपस्थित मंडळींना आनंद झाला. त्यापूर्वी वन्यवासी तरुणाने पाळलेल्या अस्वत्थाचा खेळ पाहण्यासाठी तिथे बरेच लोक गोळा झाले होते. त्यापैकी दोन तरुण बैरागी दिसत होते. राजाचे शब्द ऐकून ते बाबचळल्या-स्फारखे झाले. त्यांच्यापैकी एकाने आपल्या झोळीकडे हात नेला, पण दुसऱ्याने त्याचा हात धरून त्याला म्हटले, "अरे शिष्या, धाई कराच की नसते. अगोदर आपल्या गुरुजींचा विचार घेतला पाहिजे." आणि जगेच बोवेली तिथून निघून गेले.

काही प्रमुख नागरिकांनी राजाला सूझा दिला की मंत्रदंड आणून देणान्याला मिळणाऱ्या इनामाबद्दल सान्या नगरात दवंडी पिठवावी. नंतर जेव्हा सारेजण तिथून जाऊ लागले, तेव्हा अचानक एक बाण किल्ल्याच्या भिंतीवरून वेगाने आला आणि त्याच्यामधोमध पडला.

जमावांतला एकजण तो बाण उचलायला पुढे आला, तोच मायामर्कट औरडला, "धांवा!" आणि त्याने पळतपळत जाऊन तो बाण हाताने घेतला. त्याची परीक्षा शोण्यासाठी त्याने आपल्या

धारदार दांतांनी तो तोडून दूर फेकला व पुढे म्हणाला, "या बाणाची मी जी दशा केली, तीच दशा माझ्या शत्रूंवीदेखील मी करणार आहे." आणि तिथेच मागेपुढे फिरत त्याने विचारलं, "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?"

तेवढ्यांत एक मोठा दगड किल्ल्याच्या भिंतीवरून आत येऊन राजवाड्याच्या भिंतीवर आदळला. त्याच्या प्रहराने भिंतीला मोठी भेग पडली.

हे नवेच संकट उभे राहिलेले पाहून जितकेतु आपादमस्तक थरथर कोपायला लागला, आणि त्याने आश्चर्याने विचारले, "इतका मोठा दगड किल्ल्याच्या बाहेरून आत फेकणारा काही सामान्य मनुष्य नसावा, राक्षस असावा! मर्कटामात्य! असल्या राक्षसांशी लढून आपण जिवंत तरी राहू का?"

ज्या नागरिकांनी दगड येऊन पडताना पाहिले होते, ते पळून जाऊ लागले. राजाचा धीर देत मायामर्कट म्हणाला, "हे राजा! आपण चिंता करू नये. ब्रह्मपुत्रेच्या डोंगरावरील असल्या महान शक्तीमान राक्षसांना माझे गुरु मिथ्यामिश्र यांनी आपले गोकर्ण म्हणून ठेचलेले आहेत."

तेव्हा राजाने घाबरेलून विचारले, "मंत्रीजी, तर मग त्यांना इथे बोलवून तुम्ही, माझे राज्य व मी, आम्हाला या संकटातून बाचवू शकाल?"

मायामर्कट हसून म्हणाला, "राजन्! आपण किती भोळे आहात! तुम्हाला काय वाटतं की तुमच्यासारख्या बहान राज्याच्या राजाला जांभोला

वांचवण्यासाठी सर्वश्रेष्ठ मानिक असलेले माझे गुरु तो नदीकाठ सोडून इकडे येतील की काय? त्यांच्या मंत्रशक्तीच्या बळावर ते प्रथम हा लोक आणि नंतर वरचा लोकदेखील जिंकायला जाणार आहेत, पण भक्तूकपाद नांवाची एक तुच्छ व्यक्ती त्यांना थांबवते आहे. त्याचाच शिष्य या वेळी आता किल्ल्याच्याबाहेर आलेला असल्या मानिक आहे."

मर्कटाचे हे शब्द ऐकून जितकेतुच्या मनांत शंका उत्पन्न झाली की कुणी दोष मानिक कांहीतरी अपूर्व शक्ती मिळवण्यासाठी, त्याच्यासारख्या लोकांचा उपयोग करीत आहेत. आपल्या सिंहासनाचं जर रक्षण करायचं असेल तर अस्वत्था मानिकाचा वध करायलाच हवा! म्हणून किल्ल्याच्या सुरक्षेची जबाबदारी मर्कटावर सौंपवण्यापेक्षा आपण स्वतःच ध्यावी, असा

विचार करून राजा मर्कटाला म्हणाला, "मर्कट-मन्त्री, किल्ल्याच्या भिंतीवरून प्रथम शत्रू किती अंतरावर आहे ते आपण पाहिलं पाहिजे. सैनिकांनाही सज्ज राहण्याची सूचना द्यायला हवी." असं सांगून राजा जवळच्या बुरूजाकडे जायला लागला.

मायामर्कटही "माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" असे ओरडत राजाच्या पाठोपाठ जाऊ लागला.

त्यानंतर राजा व मायामर्कटाने किल्ल्याच्या भिंतीवरून बाहेरच्या मैदानाकडे पाहिले. किल्ल्याजवळ घोंड्यावर कालीवर्मा, म्हशीवर असल्या मांत्रिक, हत्तीवर असल्या बधिक, उग्रदंड राक्षस आणि थोडेसे सैनिक त्यांना दिसले.

ते पाहून राजा आपादमस्तक शरथर कांपत म्हणाला, "अहो मंत्री! इतर लोकांचं काही मी सांगू शकत नाही, पण त्या राक्षसाकडे बघून खरोखरीच मी मात्र खूप घाबरलोय. याला आपण जिकणं शक्य तरी आहे का?"

"आपली वडील मंडळी म्हणतात की जे

मानवाला शक्य होत नाही, ते मंत्राने साध्य करता येतं. पण जो मंत्र सहजसाध्य नाही, तिथे लंघ बापरणं शक्य असतं. अरे बाप रे! माझा मंत्रदंड कुठे आहे?" असं म्हणून मायामर्कट इकडेतिकडे उडवा मारीत मंत्रदंड शोधू लागला. मर्कटाचा जावाज ऐकून तो वन्यवासी तरुण हत्तीवरच उभा राहिला, आणि मर्कटाच्या दिशेने त्याने बाण रोखून लावला व म्हटले, "अरे भ्याड माकडा! हा कथ, हा घे तुझा मंत्रदंड - बाणाच्या रुपाने येतो आहे." आणि त्याने बाण सोडला. बाण मरकन येऊन मर्कटाच्या गुडघ्याला लागला.

बाणामुळे घायाळ झालेला मर्कट तोंडावरच खाली पडला. परंतु "मांत्रिक मुश!" असे ओरडून तो पुन्हा झटकन उभा राहिला. त्याने तो बाण दोन्ही हातांनी ओढून काढत म्हटले, "अरे, या भ्रांतिमत्तीला तुझा बाण काहीही करू शकत नाही." आणि तो बाण त्याने कालीवर्मा व असल्या मांत्रिकाकडे फेंकला. पुन्हा एकदा किचकिचत तो किंचाळला, "कुठे आहे माझा मंत्रदंड?"

(क्रमशः)

मे २००५

20

चौदावा

वेताळ
कथा

दलपतीची कहाणी

निरुत्तयाच्या गळा निळगार्क पुन्हा झाडाजवळ गेला. झाडा-वरून त्याने प्रेत खाली उतरवले आणि खांचावर घेतले, व स्मशानाच्या दिशेने तो जाऊ लागला. तेव्हा प्रेतांत नपलेल्या वेताळाने म्हटलं, "राजन्, इतक्या दीर्घ प्रयत्नानंतरदेखील मला अजून तुझे वैभवा काय आहे ते समजत नाही. इतके कष्ट घेतो आहेस, जीव धोक्यात घाबतो आहेस, पण त्याचा कांहीही फायदा होत नाही. तू जर ते सारे स्वताः ज्या हितासाठी करीत असतास, तर ते योग्य होतं. पण तू हे इतर कुणातरी व्यक्तीसाठी इतके कठोर परिश्रम करतो आहेस. तुला जर यांत यशस्वी व्हायचं असेल तर एक उपाय सुचवतो. डोळे मिटून तू दलपती नवाच्या एका तरुणाचे अनुकरण कर. तो अत्यंत कपटी, धोकादायक व हजरजबाबी

मे २००५

होता. पण तुझ्यांत या गुणांचा अभाव आहे. हे गुण अंधी असले तर तुला यज्ञ मिळेल, त्याची कहाणीच मी तुला सांगतो." आणि बैताळाने दलपतीची कहाणी सांगायला सुरुवात केली.

लक्ष्मीपूरपासून जरा दूरवर कामापूर गांव होते, तिथे गजपती नांवाचा एक व्यासनी गाणूस होता. जुगारांत त्याने सारे काही गमावले होते. किती तरी लोकांचे कर्ज त्याला फेडायचे होते. शेवटी लोकांनी कंटाळून गजपतीला तंबी दिली की एका निश्चित तारखेच्याआंत जर त्यांच्या रकमा परत दिल्या नाहीत, तर ते त्याला न्यायालयांत खेचतील व कठोर शासन देवतील. घाबरून गजपती लक्ष्मीपुला पळून आला. तिथे त्याला कुणीतरी सांगितले की दूरच्या अरण्यांत भरपूर सोने आहे, तेव्हा तिथे जाऊन त्याने नशिबाची परीक्षा पाहावी, तो तिथून त्या अरण्यांत गेला

आणि फिरत राहिला. थकवा आल्यावर एका झाडाच्या सांघलीत बसला.

तिथे त्याचा डोळा लागला. काही वेळानंतर ओरंगत आरडाओरडा पुढे झाला, तो त्या दिशेने पुढे गेला तर त्याला तिथे एक घर दिसले. दर उघडेलच होते म्हणून तो सरळ आत गेला. तिथे त्याला जमिनीवर एक तरुण निजलेला दिसला. त्याच्या शेजारी हिरवी साडी नेसलेली एक तरुणी बसलेली होती.

या अरण्यांत भुते आहेत हे गजपतीला ठाऊक नव्हते. तिथे ही इतकी सुंदर तरुणी बसलेली पाहून त्याला नवल वाटले. त्याने विचारले, "काय झाले?"

"घराच्याबाहेर उभे राहून याने पाणी मागितले, मी त्याला आत बोलावले, आंत येताच मला पाहून तो वेशुद्ध पडला." त्या तरुणीने खुलासा केला.

तिच्या आवाज फारच भराळा व कार्कश होता, तिचे बोलणे ऐकून गजपती एकदम भेडरला आणि म्हणाला, "तुझा हा आवाज ऐकून कुणीही वाचरेबा!"

"हो, तू म्हणतोस ते बरोबर आहे. इतक्या दिवसानंतर माझ्याशी धिटाईने बोलणारा तू पहिलाच तरुण मला भेटला आहेस. झाला शुद्धीकर आणि त्याच्याशी बोलत रहा, तोपर्यंत मी तुमच्या दोघांसाठी जेवण आणते." असं म्हणून ती बाजूच्या खोलीत गेली.

गजपती त्या तरुणाजवळ बसला आणि त्याने त्याच्या तोंडावर थोडे पाणी रिंगवले त्याला धीर देत गजपती म्हणाला, "आता डोळे उघड राहू! घाबरू नकोस, मी आहे तुझ्याबरोबर!"

त्या तरुणाने डोळे उघडले आणि क्षीण

आवाजात त्याने प्यायला पाणी मागितले.

गजपतीने त्याला प्यायला पाणी दिले आणि विचारले, "एक मुलीला पाहून तू वेशुद्ध झालास? इतका मित्र आहेस तर अरण्यात वायचं तरी कशाला?"

त्या तरुणाने आपले नांव चलपती आहे असं सांगितले. तो पुढे म्हणाला, "ही काही साधीसुधी मुलगी दिसत नाही. झाकीण आहे, म्हणून मी घाबरलो. मी लक्ष्मीपूरात राहतो. या अरण्यांत भुतेखेने आहेत हे मला माहीत आहे."

गजपती चकित झाला, त्याने विचारले, "अरे, माहीत होतं तर आलास कशाला या अरण्यांत?"

चलपतीने खुलासा केला, "माझी आई अचानक खूप आजारी पडली. वैद्याने म्हटलं की हा रोगीन प्रकारचा रोग आहे. जर या रोग्याला काळा आंबा खायला दिला तर हा रोग बरा होऊ शकतो. काळा आंबा हा फार गुपकारी आहे आणि सिरीपुरमधे तो मिळतो, हे मला माहीत होतं तिथे जायचं म्हणजे या अरण्यांतूनच जावं लागतं आणि इथे भुते असतात हे ही मला ठाऊक आहे. पण मला भुतांची भिती वाटते."

असू दे. तुझ्या आईसाठी औषध आणायला इकडे आला आहेस ना? किती चांगली गोष्ट आहे ही! तुझं कौतुक केलं पाहिजे." गजपती म्हणाला.

चलपती खूष होऊन पुढे सांगू लागला, "भीती होती, तरीदेखील या घराजवळ आलो नि पाणी प्यायला मागितलं. तेव्हा आतून आवाज आला, "इथे पाण्याला काही कमी नाही. आंत ये नि हवं तितकं पाणी पी!" हा आवाज बरोबर बाईचा वाटला. आंत आलो तो हिरवी साडी नेसलेली, केसांच्या दोन जटा बांधलेली एक तरुणी चांदोबा

दिसली. ती झाकीण आहे हे मी ओळखलं, नि मी घाबरून वेशुद्ध पडलो, कसंही करून मला वांचव आणि इथून धेऊन जा!" चलपती कांकुळतीने म्हणाला.

ती तरुण खी म्हणजे भूत आहे, हे जेव्हा गजपतीला समजलं, तेव्हा तोही थरथर कांपायला लागला. त्याच वेळी हिरवी साडी नेसलेली ती तरुणी तिथे आली. तिच्या हातांत मिठाईची थाळी होती. तिने हंरून म्हटलं, "तर तुम्हाला दोघांना बाटवंय की मी भूत आहे म्हणून! नग या थाळीत मी काय तुमच्यासाठी नगमांस आणलंय की काय?" आणि ती जवळ आली. दोघेही जोराने किंचाळले, आणि पुन्हा वेशुद्ध झाले.

नेमका त्याच वेळी दलपती नांवाचा एक तरुण त्या मागनि जात होता. त्याने हे किंचाळणे ऐकले. तो सिरीपुर गावात राहत होता. उभा

नांवाच्या एका मुलीवर त्याचे प्रेम होते. पण उषाचे आईवडील अडून बसले होते. जो कुणी एक हजार सोन्याच्या मोहरा देईल, त्याच्याशीच उषाचे लग्न होईल असे त्यांनी ठरवले होते. दलपतीपाशी कांही इतके धन नव्हते. त्याच्या ज्योतिषावर विश्वास होता. म्हणून आपला पिनाह उषाबरोबर होईल की नाही, ते ज्योतिष्याला विचारण्यासाठी तो गेला होता.

गजपतीची कुंडली पाहून ज्योतिषी म्हणाला, "ज्या मुलीवर तुझं प्रेम आहे, तिच्याशी तुझं लग्न होण्याची गरीब शक्यता आहे. आजच अरण्यांतल्या वाटेने तू लक्ष्मीपुरला जा. तिथल्या राममंदिरात पूजा कर. जातायेताना वाटेत कांही प्रकृतिश्रावसाचीत झाला तर सान्या तेगांवर रामबाण उपाय म्हणून एक काळा आंबा खा. तुझ्याबरोबरही कांही काळे आवे घेऊन जा. लोक

म्हणतात की त्या अरण्यांत भुतेबाकिणी आहेत. तू घाडसाने त्या वाटेने जाऊ शकशीत की?"

"मी कुंडलीवर विश्वास ठेवतो, भुताखेतांवर विश्वास ठेवत नाही, "दलपतीने उत्तराहाने म्हटलं.

त्यानंतर, दलपतीने आपल्या घराच्या मागच्या अंगणाला असलेल्या आंब्याच्या झाडावरून कांही काळे आवे तोडले आणि ते पिशवीत भरले. लक्ष्मीपुरला जायला त्याने अरण्यांतली वाट घरली. थोड्या अंतरावर गेल्यानंतर त्याला गजपती व दलपतीचे ओरडणे ऐकू आले. त्या आवाजाच्या दिशेने दलपती त्या बराकडे गेला, आठ गेल्यानंतर दोन तरुण येशुद्ध पडलेले त्याला दिसले आणि त्यांच्या माजुला द्विबी साडी नेसलेली एक तरुणी खाली मान घालून बसली होती. तिचे सौंदर्य पाहून तो थक्क झाला आणि त्याने विचारले, "काय झालं? कोण आहेस तू?"

"मला नाही माहीत मी कोण आहे ते. मी इथे कशी आले तेही मला माहीत नाही. या दोघांना मी भूत वाटले. कदाचित, खरंही असेल ते!" त्या तरुणीने म्हटलं.

दलपतीने तिच्याकडे शंकेखोरपणे बघून विचारले, "भुतखेते नसतातच. तू भाणूसच आहेस, पण कांहीतरी रोगाने तू आजारी आहेस. म्हणून तुझा भूतकाळ तुला आठवत नाही. तुझा आवाजही कर्कश झालाय. माझ्याजवळ काळा आंबा आहे. तो खाऊ कांही कोणताही आजार बरा होत. हा अजदी रामबाण उपाय आहे. तो खाऊस तर तुला पूर्वीचे दिवस आठवतील."

ती घाबरून बोलली, "मी आजारी नाही.

काळा आंबा मला खाता येणार नाही. या दोघांना घेऊन तू इथून वाचवूनोव निघून जा."

दलपतीने नकारार्थी मान हातवीत म्हटले, "तू भूत आहेस त्यावर माझा विश्वास नाही बसता. मी तुला हा काळा आंबा खायला लावणारच. त्यानंतरच मी इथून निघून जाईन."

असं म्हणून पिशवीतून त्याने एक आंबा काढला. तो आंबा पाहिल्यावर ती आणखीनच घाबरली व म्हणाली, "आतल्या खोलीत सोन्याच्या मोहरांच्या मैल्या भरलेल्या आहेत. तुला इथी तितकी संपत्ती घेऊन जा."

तिच्या बोलण्याकडे लक्ष न देता दलपतीने आणखी एक आंबा काढला आणि ती ओरडत याजूच्या खोलीतून पळून गेली. दलपती तिच्या मागोमाग त्या खोलीत गेला. ती तरुणी तिथे नव्हती, पण तिथे सोन्याच्या मोहरांनी भरलेल्या खूप पैल्या होत्या.

दलपती खोलीच्या बाहेर आला आणि गजपती व दलपतीच्या चेतन्यांवर त्याने धोसे पाणी शिंपडले. दोघेही घोड्या वेळतं गुडीवर आले व उठून बसले. त्याने आपली ओळख कळविली आणि त्यांचीही माहिती करून घेतली.

जसं दलपतीला समजलं की दलपतीजवळ काळे आवे आहेत, तसा तो फारच खूप झाला. त्याने दलपतीकडून एक फळ घेतले नि म्हटलं, "तू फार फीट आहेस. भुताबादेखीत घाबरवून पळवून लावलेस तू!"

दलपतीने जेव्हा खात्रीपूर्वक सांगिले की तो मृत नाही, तेव्हा गजपतीने प्रश्न केला, "तर मग ती हिच्या साडीतली तरुणी इथे कशी रहाते? आणि ती अदृश्य कशी झाली?"

"मी ऐकलंय की अंबंतीचा राजा जेव्हा युद्धांत हल्ला होता, तेव्हापासून त्याचे कुटुंब, बारासदार याच अरण्यात राहतात, हे गुपित कुणाला माहीत असतं अशी त्यांची इच्छा नाही. ती अंबंतीची राजकन्या असली पाहिजे. सेकांना दू ठेकण्यासाठीच ती आपण मृत असल्याचे नाटक करते, असं मला वाटतं." दलपतीने म्हटलं.

"आमचं मत तुझ्या मतापेक्षा निराळं आहे. पण उगता आम्ही काय करावे ते तूच सांग ना!" त्या दोघांनी दलपतीला विचारलं.

जाणि दलपतीच्या सांगण्यानुसार शिधांनी सोन्याच्या मोहरांची एकेक मैली उचलून घेतली, हे रहस्य आणखी कुणालाही कळतं कामा नये. हाही निर्णय त्या तिघांनी मिळून घेतला. तिथून निघायानंतर गजपती सरळ कामायुखला निघून गेला.

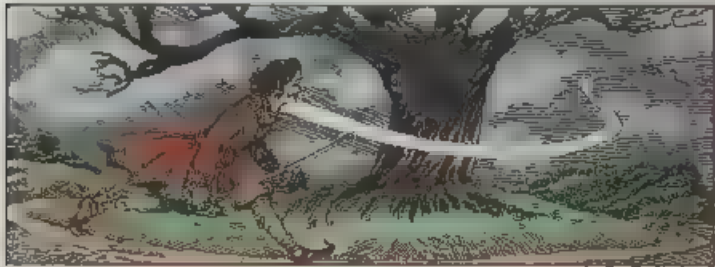
जेव्हा दलपती आणि दलपती लक्ष्मीपुल्ल पोंचल तेव्हा गावातल्या लोकांनी त्याला घेऊन आणि अरण्यजानच्या भुलाखोऱ्याचंय अनेक प्रश्न विचारून भडवून सोडले. दलपतीने त्यानं सांगितलं, तिथली भूतं फारच भयानक आहेत. धापुदे मी कधीही त्या अरण्यात अणाय नाही मी लाकड्या एस्त्याने सिरिपुला निघून जाईन.

वेताळाने ही कहाणी ऐकवल्यानंतर विक्रमाकाचा विचारच, 'राजन्, जेव्हापासून दलपतीला अरण्यात राजपती आणि ललपती गेलं तेव्हापासून प्रत्येक बाबतीत दलपती नसली कुत्रां आहे त्या दोघांना त्याने सांगितलं की भुलाखोऱं नसतलं पण त्याने गावकऱ्यांना सांगितलं की तिथे महाभयंकर भुते आहेत तिथे धापुदे जाण्याचं प्रश्नच येणार नाही, असंही म्हणाच. हा खोटापडेपणा, किंवा फलबणूक नाही का? म्हणजे भुताखोऱ्यांचा त्याचा खरोखरी विश्वास आहे की नाही हे समजतच नाही माझ्या या शकांची उशी माईला असूनही तुम्हा वसलास, तर तुझ्या मस्तकाची शकले डोवील.

विक्रमाकाने उत्तर दिले, 'कोणत्याही व्यक्तीं मध्ये अन्मनच देखी शक्ती नसतात. या कल्पना

त्याचे माईवडील शोचारी व नातेवाईकांच्या बोलण्यावरून निर्माण होतं त. पण दलपतीला याचा काही एक पणग्राम झाला नाही अरण्यात भूतं आहेत यावर दलपतीचा विश्वास होता म्हणून ती हिंजव्या झाडीतली तरुणी पाहिल्यावर सगळं तो बेशुद्ध झाला. जेव्हा राजपतीला त्या तरुणीने सांगितलं की मी भूत आहे तव्हा राजपती बेशुद्ध पडला पण दलपतीचा असल्या मोठ्ठ्या विश्वास तव्हात, म्हणून यामे तिला रूत तरुण खी समजूनच तिच्याशी बांणग सुरू केल. पण गावकऱ्यात मात्र त्यांना सांगितलं की त्या अरण्यात भयंकर भुतां आहेत. त्या व्यक्तीं एक वनू होतं दलपतीला पाहिली होत की अयत्ताचा राजपतीवर त्या अरण्यात अज्ञानवासात राहू झेव्हा होत त्याचे हे 'हरय लोकना समजले तर त्या पारेनारान राकड येऊ शकते असले ते त्याने राखले म्हणून दलपती तवाड खोटा आहे ही समजूत चुकीची आहे ती मुसलाच हजरजबाबी होत हे ही समजत जायला नही.

राजाचे मीनभग काव्यात सफळ झालेला वताळ शवामहित अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला. (मुलगी यांची रचना,

मे २००५

२६

जादोबा

भारताची ओळख

देवांचे नृत्य

एक महिपुरि दगकथेनुसार देव सांगले कायद्यात गोडून पथल दिवस मौजमजा काव्यासाठी वेळ काढतात. महिपुरी लोक या दिवसात लाई हावा हा उत्सव साजरा करताना लाई देव आणि हरोबा मोज हा एव्हान येथे अशानी शिवाने एक मोठे शोबण गाईने व आपले त्रिशूल त्याच शोबण झाले सरोवर आटले. देवान सात देव आणि सात देवतांना स्वर्गामुन अमिनावर मारी आणायला मांशिनानी आणि या जगवर पसरवी हे काय तूण हे लोकांन, या जगन त्या देवतांनानी त्या दिवस आणि त्या तरी, सतत नृत्य करे सर्पांचा देव नगदेव आपला मणी वेऊन तिथे हजर होता त्या मध्य या प्रकाशात ते परिसर उजळून निघाला म्हणून त्या जगला मणीपूर हे नाव मिळाले.

पहिले मुस्लिम बांधकाम

विश्रामथे एक मोठा भांडे फारसी भाषेत तिचे नाव आहे 'दमात उन इस्लाप' हे कुतुबमिनार

जादोबा

जवळ असून शाहजगील ते पहिले मुस्लिम बांधकाम आहे. दिल्लीचे सुभद्र कुतुबुद्दिन याचे दृष्टीर अत्र पाडाय केव्यानंतर ही इमात बांधली रघुपिरोनाच किल्ला जमीनदोस्त केव्यानंतर त्यातून शॉरब स्तूप ध इतर नामाने चो अपयोग या मांशदीसारी कला देऊ तेथे वसून इंडोमस्लिम स्थपत्यकला या नावाची नवी शैली निर्माण झाली.

२७

मे २००५

देशविदेशींच्या दत्तकथा (जाता)

आभालांतून भाग्य

शेंकडोवरीपूर्वी जावा बेटात (हे आज इंडोनेशियाचा भाग आहे) अनेक राज्ये होती. त्यापैकी एका राज्याचे राजपिन्हे कोंबडा छोटो. त्याच्यासारखे एक कहाणी आहे.

त्या राज्याच्या युवराजाला कोंबड्याची मुलगापायची फार आवड होती. त्याचे सर्वगुडी जिथे कुठे मिळतील तिथून चांगले कोंबडे घेऊन येत आणि त्यांना मुलाच्या प्राण देत होते. अर्धून मधून 'अवाड्डा'च्या प्रागत्या अकणात हा खेळ उचलवायचा होत होता.

या दमड मुलाच्या खेळापायी आपले चांगले कोंबडे गमवायचे हे सगळे नागरिकांना आवडत नव्हत. पण त्याबद्दल राजा कडे तक्रार करीत करणार. या खेळापासून भागतीतून होता युवराज, त्याचा

मावी राजा. पण एकदा काय झाले राजा बंध पाहून नागानून हिंमत भ्रमरना, आपल्या मुलाचे मित्र बळजबरीन एका राजाच्या घरा बंधा घेऊन जाताना राजाने पाहिले. हे काम युवराजासाठी करतो आहेत. असे ते मित्र मोठ्या अहिमानाने सांगत होते. राजाचा वाईट वाटले लाकडाची बालव्यानतर हा प्रकार बघूनच होत होता. हे त्याला समजले.

राजा वाड्यावर परत आला आणि त्याने लांबडतीबे आपल्या एक लत्या एक मुलाला राजपुत्राला बघवारीची शिक्षा दिली. राजा अतिशय सनारी व कडक होता. त्यामुळे या शिक्षेचा पैरावेचार काढा. हे सगळ्याचे धाडस कुणांना झाले नाही. राजपुत्राला राजवाडा सोडून जावेच लागले. राजाची हद भोलातून तो अगत्यात

गईमयत राजाचे गुमठे युवराजाच्या मगावर होते. त्यांनी तो हडपण झाल्याची खात्री करून घेतली.

अगत्यात आता बघार पडायला लागला. कुठे जाते ते युवराजाला समजले. तो झुं धीट होता, तरी रानटी जनावराचे आवाज ऐकून तो अस्वस्थ होत.

साता एका झोपडीतून येणारा भपूकला जेवढे दिसला त्याने आजून दार बघवने एका तरुण मुलीने दार बघवले व त्याला तसेचिखान्त त्याहाळून युवराजाने अगर्ष दुर्दैवी कथा सुरू झाली, पण आपण या राज्याचे युवराज आहोत हे मात्र समजले नाही. तिला त्याची दया आली व तिने त्याला आसरा दिला. तिचे आईवडील याचे अगत्यात गडून वतीबधी वतस्पेनी गोळा वतीन व त्या वैद्यनांकांना पुरवीत असत. एकदा नावेतून तदीपार झाले असताना नाव उमटली व त्या आपापलात ती दोघेही बुडून मरण पावली. त्या मुलीला कुठे जावे ते कळना. म्हणून ती तिथेच एकटी गडून तिच्या आईवडिलांप्रमाणे वतीबधी जमवीत राहिली.

गजपुत्र तिथेच गडू लागला आणि तसे त्याने तिच्याशी लग्न केले. तो सशक्त व बुद्धिमान होता. तो हणणे पक्षी पकडायला, आणि ते लाकडाबोड्याला विकण्याचा त्याचबरोबर पत्नीसाठी शीबधी वतस्पेनी गोळा करणाने गडून करायचा.

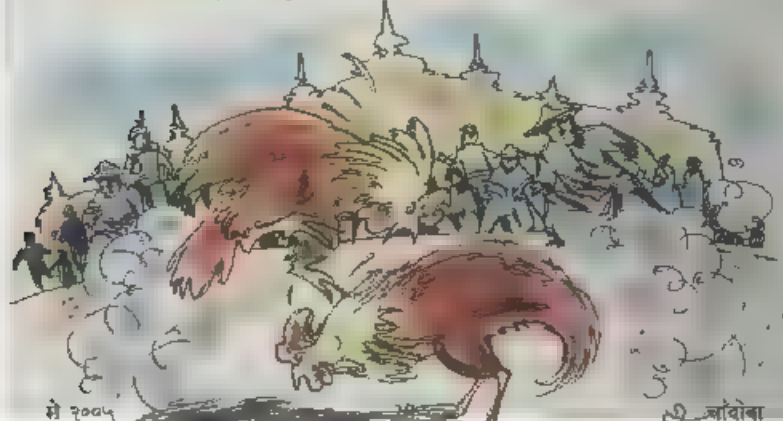
असेच दिवस जात होते. एका दिवशी अगत्यात आलेल्या लाकडाबोड्याकडून राजा शरण पावल्याची बातमी राजपुत्राला कळली. 'हे मय मां काडी दिव्यारसारी नगान जाऊन येता आणि पाहू या, कदापिच लागले भाग्य. यानंतर लौकरच घालतेत' नाफनीला म्हणाला. 'पण लौकर याह. मर काय चाखेना.'

होणारे ते मुन्हाला माहीत आलेच. 'ती नाबून त्याला म्हणाली, काण लौकरच ती आई होणार होती. राजपुत्राने हसून होकार दिला आणि तो बगराकडे निघाला. जेव्हा नागरिकांना राजपुत्र परत येताना दिसला, तेव्हा त्यांनी समाधान व्यक्त केले. तो गाडीच एकमेव बास होता. त्याला हडपार केल्यानंतर राजाने दुसऱ्या कुणालाही बास नेमलेले नव्हते.

साहित्यिक, राज्याभिषेक समारंभ लगेच झाला व इतरही औपचारिकांवेची व सस्का सुरू झाले. त्या सगळ्या गडवडील नव्या राजाला या आदरस्पर्काच्या कार्यक्रमातून अगत्यात परत जाण्याइतकी उसत मिळाली नाही.

त्याचवेळी नदीला जवळच प्रचंड पूर आला आणि ते अरण्य पाणीमय झाले. राजपुत्राच्या

मे २००५

ज्योबा

29

मे २००५

पत्नीला दूरच्या भागात जाऊन एका गुहेत आशय घ्यावा लागला त्या भागात राहणाऱ्या काही दयाळू, मोठीदिव्या मजुरांनी व त्याच्या बसकानी तिचे बाळगणपण केले, व तिने एका गेजिरवाण्या मुलाला जन्म दिला

इकडे राजा अरण्यात वायकाला पेटायला गेला त्याला तिचा आश्चर्यचकित करायचे होतं, पण त्याला ती दिसली नाही त्याची छोटी ओपडीही नष्ट झालेली होती

इकडे त्याची पत्नी छोट्या बाळास घेऊन गुहेबाहेर येऊन बसली होती आणि त्याच्या डोक्यावरून एक मोठा पक्षी उडत गेला त्याच्या चोंचीतले एक चिमुकले कॉनडीचे पिल्लू जवळच झाली पडले तिने ते पिल्लू उचलले त्याला पाणी, पाजले व त्याला जवळ घेतले तिच्या मुलाबरोबरच ते पिल्लूही बाळू लागले, तो डीलदार आणि गुटगुटीत

कॉनडा पाहिला की बघणारे स्तिमित होऊन जात, असा वेस्त्रणा कॉनडा अचानक कुठेही आढळला नव्हता, अगदी परीकथेप्रमाणेसुद्धा तो कॉनडा गुहेबाहेर अगणान फिरत राही, आणि जवळ येणाऱ्या एखाद्या व 'खतोवराना' हाकलून लावीत असे

त्या काळत नव्या राजाने आपला बुना खेळ, कॉनडाच्याच मुजी सादण्याचा छंद सुरू केला अर्थात, आता मात्र तो जाहीराने होऊ लागला नागरिकाचे कॉनडे हिरावून वा चोरून आणायची आता जरूरी नव्हती उत्तम चिकणा या कॉनडाच्या मातकाना भरघोस बक्षिसे मिळायला लागली

राजपुत्राच्या मुलाचे नाव केलास ठेवने होते तो आता बारा वर्षांचा झाला होता त्याच्या कानावर या खेळाची माहिती आली आपल्या आईची परवानगी घेऊन तो हा खेळ बघायला जाही पैदानवर गेला, त्यादिवशी राजाने स्वतः पाळलेले खास कॉनडे नागरिकांच्या उत्तमोत्तम कॉनडांशी लढत देणार होते राजाच्या कॉनडांशी इतर कॉनडांनो हरवले

"सरकार, जरा माझ्या कॉनडांने आपल्या कॉनडांच्या पांढर केला, तर आपण मला काय द्याल?" केवढेच विचारले त्याने आपला कॉनडा रोपलीत झाकून ठेवलेला होता त्या हसमुख, देखण्या मुलाला पाहून राजाच्या मनः चलविलेल हाही कारण काय असावे ते त्याला कळले नाही

"पण जर माझ्या कॉनडांने तुझ्या कॉनडांला हरवले तर?" राजाने त्याला विचारले आपल्या कॉनडांशी राजास पक्षी खारी होती

मी एक गरीब मुलगा आहे. माझ्या मोठ्याकाऱ्यांनी मला बघीत घिरेल या आशेने मी जन्मले आहे मी आपल्या काम देणार? मी आपल्या पदवी मनु- क ही दिवस चाकरी करीन केवळून मग दिले मग याने आपले कावडा टोपनीतून काढला

आरे मापरे हा तर राक्षसकावडाच घेरातो आता त्याचा एकमेकांन कुजकुजले झुज सुद्धे झाली केलसच्या कोवड्याने (माचा) कोवड्याने चिंतव मिळवला राजाने केलसला शत्रू बाणी वहीत दिली मग त्याच्या कोवड्याने राजाच्या राज्याचा कोवड्याने हरवने दार बुगिसादी केलसला परतून इनम भेलात,

आरे पंरा तुझा हा कोवडा तू मला विकत द्याय का? राजाने विचारले

माही, हे मी कसा विकणार त्याला? तो तर मला आहे, माझा जन्म झाल्यानंतर एक दिवशी हा आमाळातून येऊन खाली पडला आणि माझ्यावरच मोठा झाला या कोवड्यामुळेच आता मला इतकी बशीर मिळाली आता माझी आयुष्य मी, किण्वन साधवणे जीवन तरी सुखाने जवळून केवळ सवाधानाने म्हणाला

'तुझा जन्म कुठे झाला?' राजाने विचारले या वषावरी एकदा मोठा महापूर

झाला होता माझी आई मलाचसाठी एका गृहस्थ धावली, कारण माझ वडील क ही कामासाठी दार कुठेही गेले होते केवळ सवाधानाने राजाची तत्पुत्रांना आता जास्तच वाढायला लागली

चाणवा

'बंदतर, तुझा हा कोवडा काही तू मला विकायला लयाय नाहीस पण मग तू या कोवड्यावरून इथे या राजवाड्यात राहाशील का?' राजाने विचारले

'तरकार, ते माझ्या आईच्या इच्छेवर, अचलवून राहील' मुलाने उत्तर दिले

राजा लाडक्याने उठून उभा राहिला. 'तू मला तुझ्या आईकडे नेतोस का?' राजाचा कंठ दाटून जातो होता तो मुलगा त्याच्या ओळखीचा वाटायला लागला होता

आपल्या स्वभावामुळेसहित राजा केलसच्या पठापाठा जाऊ लागला त्या अगत्यांतल्या बन्ध्यामीना राजा बैताना पाहून आश्चर्य वाटले आणि केलसला राजाच्या पुढ्यात राहण्यावर बसलेला पाहून केलसची आई भाववून गेली तीही बकित झाली

पण तिने राजाला ओळखत का? अर्थातचा निषेध केलस युवराज म्हणून व त्याची आईराणी म्हणून घोषित करण्यात आले. पुन्हा सादा लबाबामा राजवाड्याकडे परत गेला

जेव्हा केलस बडिलाच्या गादीवर बसला तेव्हा त्याने आपल्या राज्याचे 'कोवडा' हेच राजचिन्ह ठरवले

एम् डी

छान रूड

मोतिहारी खेड्यात खुलाल हा एक गरीब शेतकरी होता, आणि प्यारेलाल हा श्रीमंत साधूकार होता. गावातल्या लोकाना फसवून त्याने संपत्ती जमा केलेली होती. त्याची ही खबाडी लोकाना माहीत नव्हती असे नाही, पण अडीअडचणीला मदत देऊ शकणारा गावात दुसरा कुणीही नव्हता, म्हणून फारसबांधूक झाली तरी ते गप्प बसत. म्हणून कर्ज घेणारा जास्त गरीब होई, आणि देणारा मात्र अधिक सधन होत होता.

प्यारेलालची फूटत अगदी सध्दी होती. तो कर्ज घेणे लक्ष्मीपत्र देतच नसे. अर्थात करारावर कशासाठी महा करायच्या. म्हणून त्याने हजे असतात, तेव्हा मी न देनो. जेव्हा गुमच्याकडे पैसे असतात तेव्हा तुम्ही माझी रकम पात देना. मात्र तुम्ही त्या कर्जाचे व्याज आयला हव. एवढीच मंडी भरत आहे, तो सांग.

वर्षाच्या अखेरीस पैसा उरलेले दिसत होते. बरीच मोठी रकम चुकती केली आहे, तरी पण मूळ मुद्दल बाकी आहे. कारण प्यारेलालची गणिताची फूटतच लपवणे काही त्या अशा माणसाना समजत नसे.

खुलाल आता मात्र अगदी निराश झाला होता. जेव्हा त्याच्याकडे परतफेडीसाठी पैसे मिळत नसत तेव्हा प्यारेलाल त्याच्या घरातल्या कणाणीतून धान्य सरळ उचलून ते गह्वाणी खुलवून शोताचे बांधक बांधक कानकोपरे तेव तेव्हा प्यारेलाल आपल्या नाचावर बई काही वेळला तर खुलालची भाडीकुडीदेखील त्याने नेले होती. एकदा प्यारेलालला खुलाल अर्थात देवस दिसत नाही. म्हणून तो खुलालच्या घरी गेला. ते विचारा सर्वातक होऊन म्हणाला. माझ्याजवळ हे अगवरेचे फाटके कपडे फक्त आता राहिले.

चावोबा

असे न बदलले. ही दुसरी थंड कपडेही नाहीत. मरणा काय काय?

प्यारेलालने लागलीच उत्तर दिले, 'तु रामकडे जाऊन मदत का मागत नाहीस? तो माझ्याशी फारच दयाळूपणे वागेल. होना मी पुढील कपडे - थोडे थोडे अस म्हणून प्यारेलालने विचारले. मी रामला शोध घेई. जे त्याने प्यारेलालला मदत केली असत, तर तो मला मकीच मदत देईल. खुलालने मनाशी ठरवले आणि तो रामच्या शोधार्थ निघाला. तो खूप वेळ चालत होता. पण रामच्या घराचा पत्ता कुणालाच माहीत नव्हता. त्याला एक पुत्राच्यासरखा विमणारा गृहस्थ भेटला. तो दयाळू राम मला कुठे भेटेल हे तुम्ही सांगू शकाल का? राह्यजवळ तीन दशम्या जाहेर त्यांतली एक मी तुम्हाला देईन।'

रुक्ताबा हा गावात दशमी घेऊन त्याला प्रचणने तो इसम तुरुकतने काहीनमी पटपटत एवढे निघून गेला. त्याने दशमीकडे बघितलेदेखील नाही. नंतर रूपाळावर भरम फारतेला एक इसम खुलालला समोर दिसला. त्यालाही त्याने एक दशमी देऊ करीत विचारले. 'मला राम कुठे भेटेल?' मला वाटत तुम्ही सांगू शकाल.

त्या माणसाने ती दशमी तगेच घेतली. ब म्हणाला, 'मला नाही. मर्हीला मला फक्त इश्ट पाहिजे. असे सधे आभादेखील न मानता तो तसाच पुढे निघून गेला.

खुलाल चालतच होता. आता तो थकला होता. नि भुकेला होता. दशम्या खाऊन त्याने

चावोबा

विश्वास व्यायला दवी होती. पण तो धात्रला कुणीतरी भेटला. तो त्याच्याबरोबर दशमी खाता येईल असे त्याला वाटले. थोडका वेळानंतर त्याला एक फाटक्या कपड्यातला भिकारी दिसला. तो ही थकलाभागलेला दिसत होता. खुलालने त्याला सांगितले, 'मी रामला शोधतो आहे. कारण तो मला मदत करील असे एकांने सांगितले आहे.' आणि त्याने आपले दशम्यांचे गांठेदे उघडले.

'अरे, तुला रामला भेटायचे आहे होय? मीच राम आहे. सग, तुला कसली मदत हवीय?' त्या भिकाऱ्याने आशाळभूरपणे त्या दशम्याकडे बघत म्हटले.

'ही ह्या एक दशमी!' खुलाल म्हणाला आणि दोघेही भिकारी खाऊ लागले, खुलालने

47

मे २००५

46

त्यासा सावकार कशी लबाडी करीत असे ते सविस्तर सांगितले "आत्ता माझ्याकडे शेत नाही पैसे नाहीत आणि कमवायला काही मार्ग नाही "

त्या दीनधाण्या माणसाने आपल्या लहानशा धैलीतून एक शख काढला "हा एका विशिष्ट तऱ्हेने फुंकला, तर तुला जे मनात हवे असेल ते मिळेल हा फुंकण्याइतकी ताकद काही माझ्या अगतात नाही, त्यामुळे मला याचा काही उपयोग नाही तू हा घे. पण मी तुला सांगून ठेवतो, त्या सावकाराकडून पुन्हा कधीही फसवता जाऊ नकोस." आणि तो मिकारी पुढे निघून गेला

रघुलाल घरी परत आला त्याने घराची दारेखिडक्या बंद केली आणि शख फुंकण्याचा अनेक तऱ्हेने प्रयत्न केला शेवटी जरा वेगळ्या

तऱ्हेने पकटून त्याने तो शख फुंकला अगता त्यातून खोलाखोलात नाणी बाहेर रडू लागली रघुलाल काही लोभी नव्हता त्याने शख फुंकण थांबवले त्याचे जेवणखाण भागेल इतकी नाणी खाली पडलेली होती त्याने दिवसभर विश्रांती घेतली आणि शंताच्या उमरेला नुक उचलत कण करायला दुसऱ्या दिवशीच सुरवात केली

एके दिवशी प्यारलाल त्या शंताच्या बाजूने जात होत रघुलालचे हिरांगार घात आणि चांगली तयार झालेली कणसो पाहून तो थंड झाल गेलाही पण पिराई घेऊन तो रघुलालच्या घरा गेला हसतच म्हणाला "तुझा भव द्यालेत पाहून मला आनंद झालाय रे नाही, मी तू घेतलेल्या कर्माची तुला आठवण द्या नाही पण तुझी पारंपरिकी एकदम बदलली कशी?"

रघुलाल भोळा होता त्याने तो शख प्यारलालला दाखवून म्हटले "ही लगली या शखाची कृपा आहे "

प्यारलालला वाटले की ह्याना हा शख कुठेतरी सहजगत्या सापडला असेल त्या लोभी माणसाने रघुलालला फसवण्याचे ठरवले तो जायना निघाला आणि त्याने तो शख मोठ्या शिताफीने आपल्या उपरण्यात लपवला रघुलाल जवळ आला पैसे साठवून होत म्हणून तो शख नाहीसा झाल्याचे काही दिवस त्याच्या लक्षात आले नाही

सावकाराने शख घरी नेला पण त्याला तो फुंकणे जमेल, त्याने बरेच वेळा प्रयत्न केला व तो निराशा झाला शेवटी तो रघुलालकडे गेला व

त्याला पुन्हा मिळवून देत देत म्हणाला मित्रा मला एक कवली द्यायचीस त्या दिवशी तो सुख शख पाहून मला त्याचा मोह भाबरना नाही तो नीट पाहिला म्हणून मी तो धर्ग घेऊन गेलो पण मला वाही तो फुंकता आता नाही पण तू त म्हणालास की तुझी चांगली परिस्थिती ही त्या शखाची कृपा होती होय ना "

रघुलाल इतका भोळस्त होता की त्याने तो शख फुंकला, आणि त्यातून नाणी खळखळत पडायला लागली प्यारलालचा विश्वासच बसेना "ठीक आहे रघुलाल तू घेतलेले कर्माबिर्बर सार काही विसरून या एवढेच बघ की तुला जे मिळेल त्याच्या दुष्पट मला मिळाव "

रघुलालने याना मात्र विरोध केला "प्यारलाल तू मला खूप वर्षे फसवत आला आतास ना? मी तुझ्यासाठी काही करावच्या अगोदर तू माझ्याकडून घेतलेस जास्तीचे पैसे मला परत कर माझ्या शंताचे सगळे तुकडे मला परत दे आणि माझी भाडीमुद्दा खूप दिवस या घरी जेवण बनवलेच नाही "

प्यारलाल आता कारीत सहाडला होता त्याने जख झालात घेऊन म्हटले "तर मग हा माझ्याच ताब्यात राहू दे आपल्या दोघाबाई यांचा कायदा होणार नाही " आणि प्यारलाल निघाला

रघुलालने पवित्रा बदलला बर ना, तू माझे कर्मा माफ, केले आहेस यावर मी विश्वास ठेवतो तो शख मला द मी शख फुंकला की ज मला हवे असेल त्याच्या दुष्पट तुला मिळेल पण माझी

चाचोबा

भांडी परत पाठव आणि माझ्या शंतान काम करणार पणू निथून काढून टाक

सावकार छोली मने घालून परत गेला रघुलालने भांडी पात घेतली दुसऱ्या दिवशी पैशाची दच्छा करणारावजी शंसू तु करणा अक्षपण एका डोळ्याने ग्रथिले जावे अशी इच्छा त्याने मनात धरली रघुलाल प्यारलालच्या घरी गेला ना दारातून धडपडत आत जायचा प्रयत्न करीत होता रघुलाल त्याला हाक मारत तट खोलेला दोन्ही दोळे रामावून बसलेला दिसला

रघुलाल माफ कर रे माझी दृष्टी परत यावी म्हणून तुझ्या शखाकडे पाहून बघ रे " प्यारलाल विसवीत होता आणि दयाळू, माळ्या रघुलालच्या किमतीवरून शब्दाने ही मागणी पूर्ण केली

जिवलग मित्र

पूर्वी, ब्रह्मदत्त काशीराज्याचा राजा असताना बोधिमठ्याने एका ब्राह्मण कुळात जन्म घेतला. त्याच्या आई-वडिलांनी त्याचे 'सत्यानंद' असे नांव ठेवले. काही काळ लोटल्यानंतर ब्राह्मणाच्या घरी आणखी एका मुलाने जन्म घेतला, त्या मुलाचे नाव 'नित्यानंद' असे ठेवण्यात आले.

हे दोघे भाऊ, कोंडकौतुकांत वाढत असताना एकाएकी त्यांच्या आई-वडिलांना देवाज्ञा झाली. परिणामस्वरूप संसारावरील त्यांची आसक्ती संपली. गंगानदीच्या एका काठावर राहून ते सत्यानंदाचे जीवन व्यतीत करू लागले.

एके दिवशी माताळांत राहणारा मणिकांत नावाचा एक सर्पराज, मानवरूप धारण करून भूलोकावर आला. तो गंगानदीच्या कांठा काठाने चालत जात असताना नित्यानंदाची पर्णकुटी त्याला आढळली. त्याने नित्यानंदाचा स्वतःचा परिचय करून दिला व ब्राह्म वेळ गप्पा मारल्या.

नित्यानंद व मणिकांत यांच्यात हदमैत्री झाली.

त्यामुळे मणिकांत नियमितपणे नित्यानंदाच्या पर्णकुटीत येऊ लागला. संसारातील मग्या मोहाबद्दल त दोघे तामसतास चर्चा करीत असत. कधीकधी मणिकांत आपल्या निजरूपात प्रकट होत असे व नित्यानंद बोलत असताना आपली फणा पसरून, उत्राप्रमाणे त्याच्यावर मानसी धरीत असे. चर्चा संपल्यावर तो आपल्या लाकडात नेघून जात असे.

असे बराच वेळ चालत राहिले. एकदा नित्यानंदाला एका भक्तव्रते भयान पळावले. सर्पराज 'मणिकांत' हा आपला जिवलग मित्र होय, यात नशय घेण्यासारखे काही नाही. परंतु दृष्ट स्वभाव हा त्याच्या जातीचा जन्मजात गुण होय! तेव्हा यदाकदांथिच काही कारणवून जर मणिकांताचा आपल्यावर राग आढवला, तर तो आपणाला दुसऱ्यालाही मारणे पुढे बघणार नाही! अशा विचारांमुळे नित्यानंदाच्या जिवाला भीतीचा घोर लागला. अशा स्थितीत असताना एके दिवशी तो आपला मोठा भाऊ सत्यानंद याच्याकडे

गेला. 'भाऊ! इतका कसा खालावलाय? याचे कारण काय?' सत्यानंदाने नित्यानंदाला विचारले. तेव्हा काहीही ओडपड्डा न ठेवता नित्यानंदाने घाबरासारखा आपले मन मांकळी करून

भाऊ! तुझ्या सांगण्यावर विचार केला असता तो सर्पराज मणिकांत याला तू आपला प्राणमखा समजतोस असे दिसते आहे. तर एकाकडे त्याच्यापासून तुझ्या जिवाला धास्ती असल्याची तुला भीती वाटते आहे. तेव्हा त्याच तुझ्याकडे बरचंवर येणे थांबविले तर त्याच्या भेरी वाचून तुला एकाकी तो नाही ना वाटणार? तू सुखाने राहू शकशी का? सत्यानंदाने विचारले.

सणभर विचार करून नित्यानंद म्हणाला 'त्येचे माझ्याकडे येणे टाळता असे तरच मला मन शांती सांभाेल!'

तत्तन ऐकून सत्यानंद हसला. 'ठीक आहे तो सर्पराज तुझ्याकडे येतो, तेव्हा त्याच्या अंगावर कशा प्रकारची आभूषणे असतात?' त्यान भावाला विचारले.

"तो तो मखमिखात नटलेला असतो! परंतु प्रकाशाने धगधगणता एक मणी' त्याच्या कण्ठात दिसतो! नित्यानंद म्हणाला.

"भाऊ! तर जर असेल तर पक काम कर! यावेळी तो सर्पराज तुझ्याकडे येईल, तेव्हा 'तो मणी दे! अस त्याला विचार' सत्यानंदाने नित्यानंदाला अशी युक्ती सुचविली.

दोन तीन दिवसानंतर सर्पराज मागेकत नित्यानंदाच्या पर्णकुटीत आला. तेव्हा मणी दे', अस नित्यानंदाने त्याला विचारले. ते ऐकून चादंबा

तिथे क्षणभरसुद्धा न थांबता मणिकांत आज्ञापाबती पाताळ लोकात निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी मणिकांत दस्तजबळ दिसताच 'काल मी तुझ्या गळ्यातला मणी मागितला, तो तू छान दितास!' असे नित्यानंद म्हणाला.

कुटीत प्रवेश न करता, मणिकांत द्वारा-जवळूनच मागे वळून निघून गेला.

तिसऱ्या दिवशी मणिकांत नित्यानंदाच्या झोपडीकडे येत असलेला दिसताच तो समोर गेला व 'मणी दे, म्हणून मी आता पर्यंत दानदा मागितला, तरीही तू विता नाहीस!' नित्यानंदाचे दटावणीच्या सुरान विचारले.

सर्पराज मणिकांताने शरीर वेवरा केला व म्हणाला - 'नित्यानंदा हा मणी काही सामान्य नव्हे. मी याला जे पारंगत ते देणार झाले. कल्पतरू आहे तेव्हा अशी 'कामधेनु' तू मागितलीस तर ती मी तुला कशी देऊ' म्हणून आजपासून मी

तुझ्या पर्णकुटीच्या छायेच्या आयालाही उभा राहणार नाही!' असे म्हणून सर्पराज मणिकान तडक निघून गेला.

नित्यानदाने सर्पराज परत येईल, अशा आशेने एक आठवडाभर वाट पाहिली परंतु तो आला नाही तेव्हा आपण अशाच्या जिवलग मित्रांला कायमचे मुकलो? या विचाराने तो बेचैन होऊन झुंज लागला.

धाकटा भाऊ आता कसा आहे, हे एकदा बघून यावे या विचाराने सत्यानंद एकदा त्याच्याकडे आला. नित्यानंदाची खालाबोलेली परिस्थिती पाहून सत्यानंदाला खूपच काळजी वाटू लागली. 'तुझी प्रकृती तर पूर्वपिक्षाही अधिक खराब झालेली दिसतेय! सर्पराजची पीडा अजून ठरली नाही काय?' त्याने काकुलनीने भावाला विचारले.

'दादा, तू सर्पराजच्या प्रमाणेच मी सर्पराजाला तो फांतीमान माण मागितला परंतु तेकापासून तो माझ्याकडे पिटकलाच नाही तो जेव्हा माझ्याशी बोलत असे तेव्हा आपली फाग पसतन माझ्या डोक्यावर गड सावलीचे आच्छादन घालीत असे

त्यावेळी मला फक्त भान्नादरायक वाटायचे आता मणिकानाने माझ्याकडे पाठ फिरविल्यामुळे मी असा कृण होण आहे. नित्यानदाने सत्यानंदाला कारण मागितले.

तेव्हा मोक्या भावाच्या रुपात असलेला बोधिमन्व शत्रुपाणें म्हणाला. भाऊ सर्पराज मणिकान आपला जिवलग मित्र आहे असे ज्ञान तुला खूप समाधान वाटेल असे पण शत्रुपाणें जिवलग मित्र म्हणविणारा तो, तू त्याच्याबरोबर 'एक मणी' समितला असताना, तुझ नाडसुडा न बघता तुझ्या घराची वाटच विचरून गेला आहे. जिवलग मित्राची हीच का पाखळ? भग्रीच का वागण्याची पद्धत? तो निव्वळ स्वार्थी होता तूसा मित्र नव्हताच मुलीं म्हणून तुरुकु त्याच्या शेकडे न येण्याचे, एवढे काही मनला वाचन घेऊ नकोस!" बोधिसत्त्वाने भावाला हिनोषदेश केला.

माझ्या भावाने समितलेल्या गोष्टींचे मार्ग जाणून नित्यानंदाने त्यानंतर कधीही सर्पराज मणिकान बंदल विचार केला नाही त्याला काळजीचे काही कारण न उरल्यामुळे लवकरच त्याचा प्रकृती सुधारली.

विष्णु पुराण

श्रीकृष्णाच्या शारदीयरात्र त्याच्या शत्रूची नश्यत्यण वाहू लागली. शिशुपाल व त्रामंथ पाना बरेच दुष्ट राज येऊन मिळाले. पौंड्रक नावाचा कळश गज्याचा राजा लाकडाचे हात लावून त्यात शास्त्र चक्र धारण करून व एका हाताने वाद घेऊन बीच विष्णु आहे कृष्ण अचानक नाही म्हणून अगतीकडे सांगत हिंदू राजाला शिशुपालाचा छोटा भाऊ शास्त्र हा कृष्णाला आपल्याबागेवर युद्ध करण्याकरिता बोलावल्याचा पूर्व दिशेला नरकाराणाने अतिशय अन्याचार व गोंधळ माजवून दिला. दक्षिणेकडे बली चक्रवर्तीचा मुलगा शोणपुर याने शकराच्या रक्षणाकरीता शोणपुर ही आपली राजधानी करून राक्षसबोकाल्या सरख्येन राज्याचा विस्तार जास्त वाढविला.

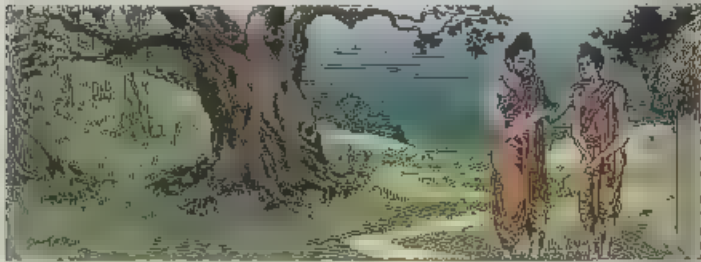
कायबन याचा लहान भाऊ कावान्तक

ह्याची पत्रिका ज्योतिषाने पाहून त्याचे भविष्य वर्तवले होते की कोणत्याही प्राणीमात्रांपासून झाला परण नाही त्याला फायदा घेऊन येवन आणि येतच सैन्याच्या घटतीने त्यान जिकडे तिकडे हत्याकांड करण्याचे एक केले तो दयाची देवळे व मूर्ती उभारव करू लागला.

अनेक देशात लढाया करून तो साधार दशास पोहोचला तेथे असलेल्या सगळ्याही दगडीनील माहितीची जिवंत शायरणी मूर्ती पाहून तो मंत्रमुग्ध झाला. कृष्णाने विश्वकर्माकडून तशी मूर्ती बनवून त्याला मायावीरूप धारण करून प्रवेश केला होता ही गोष्ट कालान्तकाला माहीन नव्हती.

त्या दगडी मूर्तीला कालान्तकाने आपल्या अंत पुरात नेले व विचार केला की ह्या मूर्तीन जीव आणला तर काय छान होईल.

१७. कृष्णाचा विजय

एकदा रात्री सुंदर संगीताचे ध्वनी व बरोबर पायांतील पैजाणाच्या आवाजाने कालान्तकाला जणा आली तो पहातो तर ते शिवाय एका सुंदर स्त्रीच रूप घेऊन गालें, राचने ओह्लें, तां प्रेमानें जेवळ गेला तिने त्याला बाळुगशात घेतले. दुसऱ्या क्षणी ती मूर्ती पुन्हा दगडाची झाली. तिच्या मिठीत तो जळतागला व धप्पदिशी खाली पडला

त्या मूर्तीचे हात पण तुटून गेले. त्याच बरोबर कालान्तक मरण पावला परंतु यवन राज्यात हाततुटकी मोहिनीची मूर्ती मात्र अजून राहिली आहे.

त्यानंतः श्रीकृष्णाने कालान्तकाच्या सैन्याला पळवून लावले परंतु जालामुखी झेऊन सर्व यक्ष राज्या भस्मीभूत झाले. ह्याच प्रकारे पश्चिम दिशेचे मल्लच्छ व यवनाचे प्रबल्य नष्ट झाले. पूर्वेकडे प्रागज्योतिषपुर राज्याच्या राजा नरकासुराच्या अत्याचाराने लोक हवालदिल झाले होते

बराह अवतार धारण करून विष्णून जेव्हा पृथ्वीचा उद्धार करायला 'वल्हा' भूदेवीच्या पोशी जन्म घेतलेल्या नरकासुराने प्रागज्योतिषपुर ही आपली राजधानी करून तां तेंथ राज्य करू लागला त्याने असुरांना एकत्रित करून देवांच्य वर घेवई केली व देवांवर जय मिळविला तयून रवमाना अदिनी हिची कर्णकुंडल तांडून आणली. ऋषिमुनी बाधु मत व तज्जत लोकांना ते श्राव देऊ लागले त्याने पृथ्वीवरच नरक बनवला व सोळा हजार कुमाराकाना आपल्या बर्दावासात ठेवले होते

नरकासुराच्या अत्याचाराना कटाळून देवांनी व ऋषींनी कृष्णाकडे प्रार्थना केली की त्याने येऊन सकसुराचा वध करावा. कृष्णाने अभयदल दिने तां सत्यभामेसह नरकासुराणी लढण्यास निघाला

नरकासुराला एक वर मिळाला होता पुढेवी कटून त्याला जम मार लागला तर त्याचा अंत होईल म्हणूनच सत्यभामा भूदेवीच्या अश्रुपासून जन्मली होती

श्रीकृष्णाने गरुडवाहनावर सत्यभामेसह बसून प्रागज्योतिषपुरावर चाल केली आणि वन्याच असुरांची हत्या केली

होवटी एका गवमशज हत्तीवर बसून नरकासुर कृष्णावर चाकून आला तेव्हा कृष्ण विश्र्वानी घेत होते म्हणून सत्यभामेने नरकासुराबागेवर गुड केले

सत्यभामेने आपल्या भनुष्यांची पत्न्या कानाभर्यंत ओढली व नरकासुराचे तक्षक करून बाण रोवडला तो जाऊन नरकासुराच्या वक्ष

स्थळाला लागला तो जमिनीवर झडदिरशी कासळला पणु पुन्हा सर्व शल एकवटून झालात गदा घेऊन कृष्णाक चाकून आला श्रीकृष्णाने आपल्या चक्रायुधाने नरकासुराचे डोकें उडवून डाळ

महनाक्षणीच नरकासुराने विष्णूच्या त्पान मरने या कृष्णाची मूर्ती घेनी व अरग व मारितला की त्याची मूर्ती खाण्याच्या दृष्टीने एक शिखर धानदाने रमय केला जेवा नरकासुराच्या वधाच्या दिवशी नरकचतुर्दशी व दुसऱ्या दिवशी आनंदोत्सव म्हणून दियान्नी करणान येऊ लागली त्यानंतर कृष्णाने नरकाचा मुलगा भगदत्त ह्याचा गज्याभिषेक करविला अदिताची कुडते घेऊन तो सत्यभामेसह दारुकेला आला

एक त्रिंश्व कृष्ण हस्तिणीच्या महालगत बसले होते त्या वेळीच नारदास येऊन एक पायेंजानकाचे फूल कृष्णाला दिले कृष्णाने ते फूल हस्तिणीच्या झालात 'दुलें' ते सदैवजनाच सत्यभामा समली तेव्हा कृष्णाने तिची समजून काढत म्हटले 'तू गंगावृं नकास पारिजातकाच फुलच नाही वृक्षच तुज्या महालगत आणून लावलो

कृष्ण सत्यभामेसह गरुडवाहनावर बसून देवलोकान पाहचला तेथे अंर्दतीची कुण्डल देऊन ध्यानं चिहाण करीत असतांना कृष्णाला पारंरजानकाच वृक्ष देसला त्याने तो मुळापासून गुटून काढला

सत्यभामे व कृष्ण तो पारिजात पळवून घेऊन जात असतांना इद्रान त्याला पाहिले व ता त्याच्याशी लढायला आला इद्राने कृष्णाच्या आवार वज्रायुध घेऊले ते गरुडाच्या पखाता

जाऊन लागले त्याने आपला पख झटवून टाकून दिवा

ह्या प्रकारे इद्राचा गर्दभग झाला. त्याने स्वागितछे 'कृष्ण जोपर्यंत पृथ्वीवर राहील तोपर्यंत हा पारिजातकाचा वृक्ष सुद्धा पृथ्वीवरच राहील'

सत्यभामेच्या जल पुरातल उचलान फुलाने नेहमी डंररून येऊ लागले

कृष्णाने पुनप्राप्तीच्या इच्छेने कैलासगवर जाऊन शंकराशी तपस्या केली व शक्तराकडून अनुग्रह प्राप्त केला त्याच वेळेस शालव व पींडूक राक्षसांनी द्वारकेच्या लोकाना खूप त्रास दिला कृष्णाने परत येऊन दोघाना ठार मारले.

दन्तवक्र भेलेल्या माणसांचे अंतिम संस्कार करत होता त्याच वेळेस कृष्ण त्याला सामोरा गेला कृष्णाने त्याच्यावर प्रतिहत्ता केला व किजय नावचा जो अश त्याच्याजवळ होता तो आपल्यात

सामावून टाकला. कृष्णाचा मुलगा प्रद्युम्न. प्रद्युम्नचा मुलगा अनिरुद्ध, झाला बाणासुराची मुलगी उषा हिने स्वप्नांत पाहिले बऱी त्याच्यावर मोहित झाली.

तिची सखी चित्रसेखा हिने त्याला मायावी रूपाने उषेच्या महालांत आणले. तेव्हा उषाने अनिरुद्धला आपला पती मानले.

बाणासुराने अनिरुद्धला नागपाशाने बंदी करून कैदेत ठेवले. आपल्या नातवाला सोडण्याकरिता कृष्ण बाणासुराबरोबर लढायला आला. बाणासुराला वांचवण्या करिता आलेले शंकर भगवान कृष्णाच्या हाती पराजित झाले.

कृष्णाने बाणासुराच्या हजार हातांपैकी दोन हात शिल्लक ठेवून बाकी हात कापून काढले. त्यामुळे हार मानून बाणासुर कृष्णाला शरण आला व कृष्णाचा नातू अनिरुद्ध द्याच्याबरोबर आपली मुलगी उषा हिचा त्याने विवाह घाटाने करून

दिला. त्यामुळे दक्षिणेकडील राक्षस व उत्तरेकडील राजा लोकांचे संबंध जोडले जाऊन त्यांच्यांत मैत्रीचे संबंध वाढले.

त्यानंतर कृष्ण पांडवाचा सारथी म्हणून राहिला. बनरामाच्या इच्छेला डावलून त्याने सुमद्रेचा विवाह अर्जुनाबरोबर लावून दिला.

खाण्डववन जळण्याच्या वेळीस कृष्ण आणि अर्जुनानी तैय्ये राहणाऱ्या पहारिस्त्री समय राक्षसांचे रक्षण केले होते. त्यामुळे त्यांनी पांडवाना वचन दिले होते, की त्यांना एक उद्भूत असा महाल बनवून देऊं. अग्निदेवाने कृष्णाला व अर्जुनाला प्रसन्न होऊन कृष्णाला सुदर्शन चक्र व पांचजन्य शंख, आणि अर्जुनाला गंडीव धनुष्य व देवदत्त शंख, म्हणजे अक्षय्य तुणीर ही आयुधे दिली.

युधिष्ठिराने जेव्हा राजसूय यज्ञ आरंभला तेव्हा जरासंधाचा वध जबाब आला होता. श्रीकृष्ण, भीम आणि अर्जुन, भगव्या वेषांत भिक्षा मागण्याकरिता एकदा जरासंधाच्या महालात गेले. जरासंध, बकासुर, दुर्योधन, कीचक, हे भीमसेन ह्यांच्या तोंडीचे शक्तिशाली होते. त्यामुळे कृष्णाने जाणले की एकाकडून याकी चारीजणांचा वध करणे चांगले. ह्या पूर्वी भीमाने बकासुराचा वध केला होता, म्हणून त्यालाच जरासंधाचा वध करवयास सांगणे चांगले. जरासंधाचे मरण हे शस्त्राने होणार नव्हते. तर त्याला मधोमध चिरून त्याला मारणे भाग होते.

श्रीकृष्णाने जरासंधाचा संगितले की जेवण्याच्यानंतर आमच्यापैकी तू एकाशी तरी कुस्ती करावयास पाहिजे. ह्या अपेक्षेने आम्ही आले आहोत.

जरासंध म्हणाला - "हे कृष्णा, तू मला भावस्वरु अवस्थेवरीलला पळून गेलस्य. अर्जुन हा तर दुर्बल आहे. रहाता राहिला तो भीमसेन. त्याच्याशी मी कुस्ती खेळायला तयार आहे."

घाबर जरासंध व भीमसेन ह्यांच्यामध्ये भयंकर कुस्ती सुरू झाली. भीमसेनने त्याला खूप लोळवले. वेळ येताच कृष्णाच्या सांगण्याप्रमाणे जरासंधाला मधोमध पकडून दोन भाग केले व पुन्हा जोडले जाऊ नये म्हणून दोन्ही बाजूला उबंटे करून टाकून दिले. अशा तऱ्हेने कृष्णाने भीमाच्या करावी जरासंधाचा वध घडवून आणला.

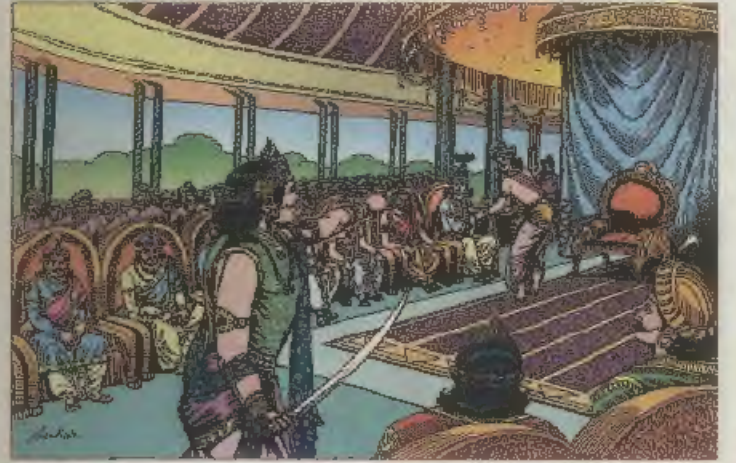
भीमाच्या विनंतीवरून युधिष्ठिराने राजसूय यज्ञाचे अग्रस्थान कृष्णाला अर्पण केले.

त्या मासभैत मध्यभागी उभे राहून शिशुपालने श्रीकृष्णाला अग्रस्थान दिल्याबद्दल नापसंती

दर्शविली. त्याने आपली तलवार उगारून कृष्णाला व पांडवाना ठार मारण्याचा निश्चय केला. त्याने कृष्णावर खोटेदारडा व चौर म्हणून आरोप केला, व यज्ञाचे फळ मिळण्याच्या योग्यतेचा तो नाही म्हणून सांगितले.

तोपर्यंत शिशुपालाचे शंभर अपराध पूर्ण होत आले होते.

कृष्णाने भयंकर रागाने आपले सुदर्शन चक्र शिशुपालाचा सोडले व त्याचे डोके उडविले. त्यामुळे शिशुपालामध्ये असलेला जय हा ज्योतीच्या रूपाने कृष्णात जाऊन विलीन झाला. अशा तऱ्हेने जयविजय हा तिसरा जन्म पूर्ण झाला. ते आपल्या शापापासून मुक्त झाले व वैकुंठात विष्णुच्या द्वारपालांच्या रूपे जाऊन राहिले. मय काशीरीने पांडवांकरीना कुरालेने

बांधलेला अग्रलिप्त असणं महल दुर्गोधन पहाण्यास निघाला व तो पाहून आश्चर्याचकित झाला. आंतील अनेक अद्भुत रचना पाहून अनेक वेळां अचानक झाला. एका वेळेस तर रत्नखचित गालीच्या समजून त्याने त्यावर पाय ठेवला व पाण्याच्या हौयत वपदिशी पडला. ते पाहून द्रौपदीला खूप हसू आले. द्रौपदीच्या हास्यामुळे दुर्गोधनाचा अपमान झाला. तेव्हां शकुनीने दुर्गोधनाचे सांत्वन केले व "कोणत्याही तऱ्हेने पांडवाना व द्रौपदीला माझे दास करीन व अपमानाचा बदला घेईन; तू पांडवाना बूत खेळण्यास सिद्ध कर" असे सांगितले.

सुदामा कृष्णाचा बालपणातील मित्र. श्रीकृष्ण आणि बलराम यांनी सांदिपनी ऋषींच्या आश्रमांत अभ्यास केला होता. तेव्हां सुदामामुद्धा त्यांच्या-बरोबर शिकायला होत.

खूप संतती व वारिद्वय यांनी गांजून गेलेला सुदामा आपल्या पत्नीचा उपदेश ऐकून श्रीकृष्णाकडे त्याला भेटायलास गेला. जाताना बायकोने दिलेले गुरचुंडीभर पोहे त्याने कृष्णाकरिता नेले.

श्रीकृष्ण त्यावेळेस द्वारकेमध्ये आपल्या आठ पहराण्यासभवेत झोपाळ्यावर बसून शेके घेत

होता. लांबून येत असलेला सुदामा पाहून त्याने घाबत जाऊन त्याला आपल्या बाहुयांशी घेतले व अगत्याने आपल्या महालांत नेले.

त्याने आपल्या हाण्यांची सुदामाकरोबर ओळख करून दिली. त्याचे हे अगत्य व आदर पाहून सुदामाला अत्यंत आनंद झाला. कृष्णाने त्याच्या हातांतील पुचुंडी ओढून घेतली व उघडून पाहिली. त्यांत असलेले पोहे पाहून त्याने थोडे आपल्या तोंडाने टाकले व बाकीचे आपल्या हाण्यांना दिले.

कृष्णाने केलेले अत्यंत प्रेम व आदर पाहून सुदामा कक्षाकरिता आला होता हेच विसरला. कृष्णाचे स्मरण करित करित आपल्या घरी परत आला. तेव्हां त्याला आपले घर ओळखू आले नाही.

त्याच्या घराच्या जगाी सुंदर असणं महल उभा होता. त्या महालाची याे चांदी व सोन्याची होती. ती प्रकाशाने लळपत होती. त्याचे खांब रत्ना-माणक्यांचे होते. त्याची बायको दागदागिन्यांनी नटलेली होती. सर्व मुले रेशमी कपडे घालून फुलशिरांनी खटवीत दिसत होती.

द्वारंतर सुदामाने बरीच वर्ष आपले आयुष्य सुखायमाधानाने घातले.

मे २००५

58

चांदोबा

नालायक नव्हे, लायक आहे!

शंकर श्रीधराचा मुलगा होता. आपला मुलगा अत्यंत नालायक आहे अशी बापाची पूर्ण खारी होती. म्हणून बारीकसारीक गोष्टीकडून तो मुलाला रागवत असे. साखी कामे समजून त्याला पित्याकडून असे. त्यामुळे स्वतंत्र विचार करण्याची संवय शंकराला झाली नाही. त्याच्या बाबळटपणाचा त्याचे बडीलच कारणीभूत होते.

बापाच्या तालावर नाचणारा शंकर जगादी नाटाळ व मूर्ख बनला. वय वाढत गेलं तरी त्याची अक्काईही बिभडल गेली. त्याला एकच गोष्ट चांगल्या प्रकारे जवगत होती. गांवातल्या लबाबांत पोहचता तो दुबकी मारून बराच वेळ श्वास धरून पाण्याखाली राहू शकत असे. कारण ह्या बाबटांत त्याच्या बडितांना नुडंनूड करता आली नव्हती, म्हणून ही धिचा तो नोट विचू शकता होता. बडितांनी सांगितलेली कोणतेही काम शंकर कधीही नोट करत नसे.

श्रीधरला वाटत होतं की लग्नंतर हा जग

शहाणा होईल, आणि कामधंदा पाहील. शंकर बहान असतानाच त्याची आई बारली होती. त्यामुळे सारे घरकाम श्रीधराच करित होता. त्याला वाटतं की सूनू खाली की घरांतले कामकाज बघेल आणि श्रीधराला थोडा आराम मिळेल. पण कुणीही गांवकरी शंकरला जांबई म्हणून पत्करायला तयार नव्हता.

एके दिवशी श्रीधरला कळतं की जवळच्याचा एका गांवात एक त्यळ आहे. तिथे जाण्यापूर्वी त्याने शंकरला सारांदा बजावून सांगितलं, "हे बघ, त्यांच्या घरी पोचलास की बाराच्या पाडीमागे चालला काढून ठेव. आत शिरलास की सुर्वीवर बैस. अशा विचारात तरच त्याचं उतर दे."

शंकरने बडिलांची सूचना ऐकली. सारं काही समजवतच अशा अर्धी खोके हलवले. आणि पितरं नये म्हणून बडिलांच्या सूचना तो पुन्हा पुन्हा रस्त्यात स्वतःशीच धोकत राहिला. त्यांत थोडी शब्दांची उलटांपातट झाली.

२५ वर्षांपूर्वीची चांदोबात प्रकाशित झालेली कथा

जेव्हा ते दोघे त्या मुलीच्या घरी पोचले, तेव्हा शंकरने चपला खुर्चीवर ठेवल्या, आणि स्वतः दाराच्यामार्गे जाऊन बसला. शंकरकडे बघूनच त्या मुलीच्या बापाला त्याच्या अकलेची कल्पना आली. त्याने मुसगी दाखवायला सपशेल नकार दिला आणि म्हटले, "असल्या बेड्याला कांही आम्ही मुलगी देणार नाही. या क्षणी तुम्ही इथून निघून जा."

धरी परतल्यानंतर श्रीधरने शंकरला रागावून म्हटले, "मी जे कांही सांगितलं, त्याच्या उलट तू थागलास. या जन्मी तुझे लग्न होणे कांही शक्य दिसत नाही. एखादा माथेफिरू माणूसच तुला मुलगी देईल!"

असला माथेफिरू सासरा शोधायला शंकर त्या रात्रीच घरांतून निघाला. तीन दिवस

चालल्यानंतर चौथ्या दिवशी तो एका डोंगराळ भागांत पोचला. तिथल्या एका गुहेतून विचित्र आवाज येत होता. एक राक्षस त्या गुहेत झोंपला होता. त्याच्या घोरण्याचा तो आवाज होता.

शंकर गुहेत गेला. त्याला वाटलं की आघवे वडील माथेफिरू म्हणाले, तो हाच असला. तो स्वतःशी बडबडू लागला, "बरं झालं, मी योग्य ठिकाणीच येऊन पोचलो आहे. मी येणार आहे हे झाला बहुधा समजलं असेल, म्हणून घाबरून तो या गुहेत लपला आहे." त्याने राक्षसाचे केंस धट्ट पकडले आणि ते ओढून तो त्या राक्षसाला उठवण्याला लागला.

राक्षसाने जांभई देऊन ओरडायला सुरवात केली, "मला उठवायचं घाबरून कुणी वेढं?"

"अरे माथेफिरू, तुझ्या मुलीचं माझ्याशी लग्न केल्याशिवाय तू कुठे पळतो आहेस? अगोदर हुंड दे आणि तुझ्या मुलीचं माझ्याशी लग्न करून दे!" आणि असं म्हणून त्याने राक्षसाचा काग पिरगळला.

राक्षस संतापाने काळानिळा झाला, तो शंकरचे तुकडे करून त्याला खाऊन टाकणार होता, तेव्हाच आंतून राक्षसीबाई येते आली. तिने शंकरचे बोलणे ऐकले, तिला एक जाडजूड मुलगी होती. खूप प्रयत्न करूनदेखील तिचे लग्न कांही केल्या जमत नव्हते.

म्हणून राक्षसी बाहेर येऊन नसाला म्हणाली, "तुम्हाला बरा विचार करता येत नाही का? जांभई धरी आलाय, त्याचा आदर सत्कार नको कां आर्पण करायला?"

"ठीक, ठीक! पण मुलगी कुठे आहे?" शंकरने एकडेतिचडे बघत विचारले.

"ती फिरायला गेली आहे. याबला दोनचार शटका तरी सांगतील. तुम्ही दमून आला आहान थोडाफार फराळ करा आणि जरा वेळ विश्राम करा." राक्षसीने म्हटलं. तिने फळे आणली, दूध आणले आणि हा फराळ करून शंकर आतल्या दुसऱ्या गुहेत जमिनीवर पसरलेल्या कातड्यावर झोपी गेला.

शंकरची प्रकृति उत्तम होती. राक्षसाला तर शंकरला खाऊन टाकायचे होते, पण त्याला अडवण्यासाठी दोन्ही गुहांच्यामध्ये राक्षसी पहारा करीत बसलेली होती.

मधवरात्री तिची मुलगी आली आणि ओरडाआरड करू लागली. शंकर जागा झाला आणि त्या मायलेकीचे बोलणे तो ऐकू लागला.

"इतक्या वर्षांनंतर ह्या नवरात्रांमुला तुला शोधत इथे आलाय" आई आनंदून गेली होती.

"कुठे आहे? कुठे आहे?" म्हणत ती राक्षस कन्येचा शंकर झोंपला होता तिथे आली.

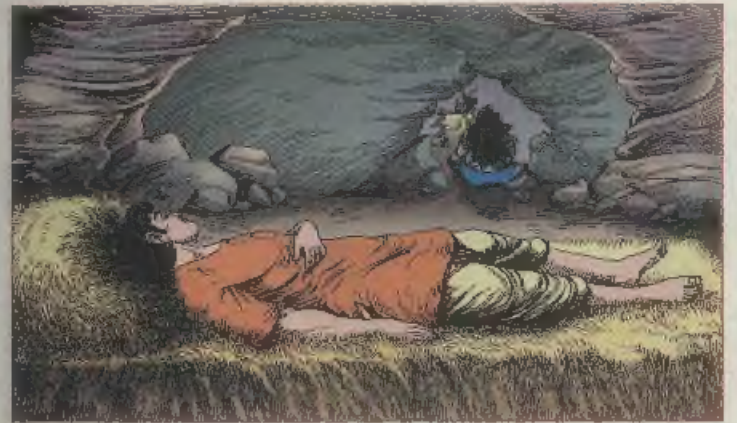
शंकरने हळूच डोळे किलकिले करून पाहिले नि तो एकदम चाबरला. आईचापेक्षां मुलगी ज्वास्तच कुरूप नि थेंसूर होती.

शंकरला बघून ती राक्षसकन्येचा उदराली, "अगदी लोण्यासारखा छान आहे हा!"

"त्याचे हातपाय तोंडून त्याला खाऊन टाकायचा बेत नाही ना तुम्हा? त्याच्याशिवाय दुसरा नवरा नाही कुणी मिळणार!" राक्षसीने लेकीला इशारा दिला.

"ठीक आहे, मी त्याला कांही नाही करणार, पण बाबांनी याला खाऊं तर?"

"म्हणूनच तर मी इथे राखण करीत बसले

आहे. मी आता जरा वेळ फिरायला जाऊन येते. तोपर्यंत तू ह्याच्यावर लक्ष ठेव." असं म्हणून राक्षसी बाहेर निघून गेली.

निची मुलगी जशीजशी शंकरला निसवून बघत होती, तसातसा त्याला खाण्याचा विचार तिच्या मनात प्रबळ होऊन लागला. तिला वाटलं, छाला जर इथे गुहेतच खाईं, तर आई तिचाच माखन दाकील. म्हणून तिने शंकरला उठवले आणि म्हटले, "चला, राक्षसी सगळी तयारी पूर्ण झाली आहे."

तिचा कुटिल हेतू शंकरच्या लक्षात आला. तो म्हणाला, "आधी हुंड्याचे धन इथे ठेव, मंतरच लग्न होईल."

राक्षसाची मुलगी जात गेली आणि तिने एका चामड्याच्या धीतील रत्ने, जवाहिर व सोने भरले. ती धीला तिने शंकरच्या हातांत दिली व दोघेही गुहेच्याबाहेर आले.

बाहेर पडल्यानंतर शंकरने तिला म्हटलं, "वज्र होण्यापूर्वी स्नान करायला लागतं. तेव्हा मला स्नान केलंच पाहिजे."

ती त्याला एका सरोवराच्या काठावर घेऊन गेली. त्याने हातांतल्या धीतीलकट पाण्यांत उडी मारली आणि तो पाण्याखाली पोहत जरा दूर गेला व थांबला.

राक्षसकन्येने थोडा वेळ वाट पाहिती, पण तो कांही व येईना. तिला पाण्याची भीती वाटत असे. तिला वाटलं की हा बुद्धन मेला असेल. तकाळी त्याचे प्रेत पाण्यावर तरंगेल, तेव्हा त्याला आपणांत खाऊन टाकता येईल. असा विचार करून ती गुहेकडे निघून गेली.

ती दिवसेंदिवस झाल्यानंतर शंकर पाण्यातून बाहेर आला. ती नकी गेली आहे याची खात्री करून तो धीतीलकट घरी पोचला.

आता पैसाही भरपूर होती आला होता. तेव्हा शंकरचे लग्न ठरले. श्रीधरला समजलं की तो सारखा मुलाला लागत होता म्हणूनच मुलगा असा वैधवा झाला. वास्तविक पाहिलं तर तो कांही नावायक नव्हता, उलट लायकच ठरला.

आपण बावळट नाही हे सिद्ध करायला शंकरला फार काळ लागला नाही.

श्रीधरला तो सगळी बळकटवाण्या नीरसितला बाहेरून मिळले की लगेतपाचं जमीन जपण्याला एक कोणाची भुली मिळली आहे. सुखन्याकडून तो मुली आणण्यालाही तो तेनातनी लवधिवाना पावतयरी. सगळी मुलदेवाला रक्षकाल वकी असत. म्हणून तो मुली वेळी वेळी. पण नखेनूच नेतास ती मुली वाचवली नकोही होते. असा बळकटवाला लवजने की एका लव्या मंगितान त्या मुलीची रक्षणवा होणार होती. लवदाराची मुलगी सुखन्या बळकटवाला लव्याला जपत घेतले.

आर्य

अज्ञात राजकुमाराचे रहस्य

22

चित्र :
रवींद्र शर्मा

सुखदेव सुकन्याच्या निर्णयावरून सापक आहे.

मुली, तुलाच विचार केला आहेस ना?

फार छाना हे राजकुमारी तुला राणी सारखे ठेवाण्याचा मी प्रयत्न करीन.

हाय बाबा! ह्या भुलीचे रक्षण करण्यासाठी मी हे बलिदान करायला तयार आहे.

माझ्या मुलीची पूजा पूर्ण होऊ दे.

वीरसिंह फुड्याकऱ्या स्वारहोऊन अवतरिलात बाहेरपरी आज्ञा केलात विरानेत.

वीरसिंह गेल्यानंतर सरदार आणि सुकन्या एकट्या राहिलाल.

मी एक हली पादवीध तुला रावकुमारी- ब्रीदवर भागिरक्षक होऊन वाचवू आहे.

मी केवळ राजकुमार आर्याला सन्मानानुसार काय करते आहे. लक्ष्मण ठेवा, त्यानेच मुली बाहेर काढली आहे.

सिधे घोष स्वगत करण्यासाठी मी महालात परत